

Retouradres:
Brupartners
Boulevard Bischoffsheimlaan 26
1000 Bruxelles - Brussel

PB-PP | B-731
BELGIE(N) - BELGIQUE

Het TIJDSCHRIFT van Brupartners

September 2021 nr. 35

Verantwoordelijke uitgever: Caroline Vinckenbosch

www.brupartners.brussels

DOSSIER

COVID-19: welke economische, psychologische en sociale gevolgen voor studenten?

SEPTEMBER 2021

05

18

24

26

03. WOORD VOORAF

04. IN DE KIJKER

- Binnenkort een nieuwe website voor Brupartners
- Een beter afvalbeheer bij Brupartners
- Volgend Debat/Webinar

05. DOSSIER

- COVID-19: welke economische, psychologische en sociale gevolgen voor studenten?

18. FOCUS

- De Week van de Circulaire Economie van Brupartners: een terugblik

24. DE ADVIEZEN VAN BRUPARTNERS

- Adviezen uitgebracht tussen 25 februari en 20 mei 2021

26. DEBATTEN/WEBINARS

- “De “Territoires Zéro Chômeur”: wonderoplossing of dooie mus?” - met Paul Timmermans en Yves Martens
- “De huidige uitdagingen van het telewerk” - met Benoît Caufriez

31. NIEUWS IN HET KORT

- Curieuzenair BXL, het grootste burgeronderzoek naar de luchtkwaliteit in Brussel
- Brusafe, de nieuwe School voor Veiligheids-, Preventie- en Hulpverleningsberoepen

32. PUBLICATIES

- De Brusselse regering keurt het ontwerp van ordonnantie betreffende Brupartners goed
- Jaarverslagen 2020

COVID-19-promotie

In dit nummer gaat Brupartners in op de situatie van studenten tijdens de COVID-19-crisis.

De meeste leeractiviteiten, evenals de beoordelingen hebben op afstand plaatsgevonden. Dit betekent een verlies aan pedagogische waarde en een ernstige verstoring in de leertrajecten die praktisch werk, laboratoria, stages, enz. omvatten. Niet alle studenten beschikken over een gepaste ruimte om er verschillende uren te besteden om afstandsonderwijs te volgen. Internationale uitwisselingsprogramma's (Erasmus en andere) werden verstoord door reisbeperkingen of gezondheidsmaatregelen in de landen van bestemming; hetzelfde geldt voor reizen in het algemeen.

Paul Palsterman
Voorzitter

De sociale omgang, die een essentiële bijdrage van de studenten jaren vormt, werd tot een minimum herleid. Sociale omgang beperkt zich niet tot bier, feestjes en folklore: er zijn ook de intellectuele uitwisselingen, associatieve of militante verbintenissen, zonder de sportieve en emotionele projecten te vergeten.

Ondanks federale en gewestelijke maatregelen om studentenarbeid aan te moedigen, werd dit moeilijker gemaakt, met name door de bijna ononderbroken sluiting van sectoren zoals de horeca, die heel veel studentenjobs bieden. Voor veel studenten is werken niet alleen een kwestie van meer zakgeld. Het is een essentieel element om rond te komen, rekening houdend met onder meer de kosten voor huisvesting.

Wat zullen de korte- en langetermijneffecten van deze beperkingen zijn? Uit verschillende studies die op de gevoelens van de studenten zelf zijn gebaseerd, blijkt dat het moeilijke tijden zijn geweest, zowel in psychologisch als in materieel opzicht. Uit de statistieken beginnen bepaalde effecten op langere termijn naar voren te komen, met name wat het verbruik van gezondheidszorg betreft.

De ontredde die is ontstaan, staat waarschijnlijk niet los van bepaalde "anti-COVID"-demonstraties, in het Terkamerenbos en elders, ook al waren de studenten niet noodzakelijkerwijs de drijvende krachten achter deze acties. Wanneer de balans van de ervaring met de beheersing van de gezondheids crisis zal moeten worden opgemaakt, door bijvoorbeeld de grote lijnen van een anti-pandemiewetgeving op te stellen, zullen er lessen moeten worden getrokken inzake het besluitvormingsproces, de arbitrage tussen de verschillende belangen, de raadplegingen en het overleg die moeten worden gehandhaafd of ingevoerd en de communicatie rond de beslissingen.

Sommige "alternatieve scenario's" voor de maatregelen die uiteindelijk in België werden genomen, vinden geen instemming, of het nu gaat om ideeën die in België werden geopperd of om een beleid dat in het buitenland werd gevoerd. Kunnen wij werkelijk beweren dat onze Regeringen de kant van "de ouderen" tegenover "de jongeren" hebben gekozen, zoals sommige knappe koppen hebben beweerd? Moesten we, zoals sommigen hebben betoogd, personen in slechte gezondheid opsluiten (slechte gezondheid hangt samen met, maar beperkt zich niet tot ouderdom), en "de anderen laten leven"? Misschien moeten we eraan herinneren dat de slachtoffers van COVID-19 niet alleen worden aangetroffen onder de oudste personen, die in zorginstellingen wonen. Ze worden ook aangetroffen onder diegenen die men werknemers van "essentiële functies" is gaan noemen en voor wie noch de volledige stopzetting, noch de toepassing van de gebruikelijke preventieve maatregelen (telewerk, afstandsmaatregelen) konden worden voorzien. Anderzijds werden constructieve voorstellen gedaan om te voorkomen dat sectoren zoals cultuur of horeca in de toekomst volledig zouden worden gesloten.

We moeten ons echter vooral afvragen of ons gezondheidszorgsysteem in staat is om dergelijke crisissen het hoofd te bieden. De belangrijkste indicator die alle maatregelen heeft bepaald, was het aantal COVID-19-gevallen in ziekenhuizen. Als de epidemie ons iets heeft geleerd, dan is het wel dat ons land niet immuun is voor grote gezondheids crisis. Het is logisch dat het gezondheidszorg-systeem rond een normale gezondheidssituatie is opgebouwd. Maar moeten we niet voorzien in één of andere vorm van reserve, die ingeval van een uitzonderlijke crisis kan worden aangesproken, zoals dit bij de civiele bescherming het geval is?

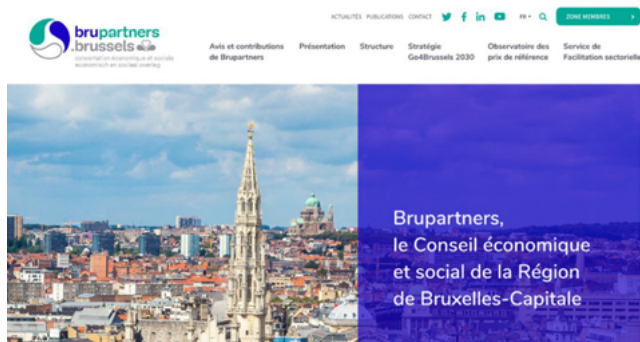
Veel plezier bij het lezen!

Binnenkort een nieuwe website voor Brupartners

Het is met trots dat Brupartners laat weten dat het binnenkort zijn volledig **nieuwe website** lanceert. Deze zal volledig herwerkt zijn voor een betere gebruikservaring:

- Een luchtiger ontwerp;
- Een duidelijke structuur;
- Een vereenvoudigde surfervaring;
- Nieuwe functies.

Met deze nieuwe website wil Brupartners zich verder openstellen voor de burgers en andere actoren van de Brusselse samenleving, **door aan zijn identiteit, rol, opdrachten en activiteiten** grotere bekendheid te geven.

Brupartners a notamment pour missions d'assurer la concertation sociale entre les interlocuteurs sociaux et le Gouvernement et de formuler, à son initiative ou en réponse à une demande du Gouvernement des avis ou

Een beter afvalbeheer bij Brupartners

Bezorgd voor een betere milieufdruk, en teneinde zich op concrete wijze in te zetten voor een duurzaam Brussel, werd er onlangs bij Brupartners een "Ecoteam" opgericht. Dit team bestaat uit een groep van collega's-vrijwilligers die zich hebben verenigd door hun belangstelling voor de uitdagingen inzake leefmilieu en duurzame ontwikkeling.

Tijdens de hele zomer heeft het Ecoteam gewerkt aan de uitvoering van talrijke **concrete acties** om de **afvalstromen** van Brupartners te beperken en de **selectie, het hergebruik en de recyclage van afval beter te beheren**:

- Organisatie van interne uitwisselingen en van een teambuilding i.v.m. de thema's "nul afval" en voedingsverspilling;
- Sensibilisering van de werknemers voor verschillende thema's: verbruik van papier en inkt, selectief sorteren, hergebruik van bepaalde objecten, recyclage van papier, enz.;
- Uitbreiding van het selectief sorteren;
- ...

Volgend Debat/Webinar

Brupartners nodigt u uit voor zijn volgende Debat/Webinar eind oktober over het vraagstuk van de **link tussen onderwijs en arbeidsmarkt** (de modaliteiten van deze ontmoeting zullen afhangen van de sanitaire maatregelen die op dat ogenblik in voege zijn).

Zoals gewoonlijk zullen een gedetailleerde opgave van het behandelde thema en een presentatie van de sprekers te gepasten tijde op de website en de sociale netwerken van Brupartners worden gepubliceerd. De personen, die zich reeds hebben ingeschreven op de contactenlijst van Brupartners zullen eveneens een elektronische uitnodiging ontvangen.

Wenst u **op de hoogte te worden gehouden** van de actualiteit, publicaties en evenementen bij Brupartners? Een gewone aanvraag volstaat via communicatie@brupartners.brussels.

COVID-19: welke economische, psychologische en sociale gevolgen voor de studenten?

Sedert meer dan anderhalf jaar bestrijden de regeringen overal in de wereld de COVID-19-pandemie en de sanitaire, economische, sociale en psychologische gevolgen ervan. De eerste maatregelen, die werden genomen, hadden tot doel, de golf van besmettingen in te dijken. Dit gebeurde door de meeste economische activiteiten stil te leggen, althans deze die als "niet essentieel" werden beschouwd. Ook alle scholen werden gesloten, ongeacht het onderwijsniveau. In het onderwijs werden de lessen vervangen door afstandsonderwijs, en het geheel van de school-, sociale, culturele en folkloristische activiteiten werden onderbroken.

Dit dossier komt terug op de realiteit van de Belgische studenten sedert het begin van de gezondheids crisis, evenals op de impact in het hoger onderwijs van de maatregelen die tijdens het hele verloop van de crisis werden genomen om deze in te dijken. Na een kort overzicht van de maatregelen die tijdens de crisis in het hoger onderwijs werden getroffen, zal het dossier stilstaan bij de impact ervan op verschillende dimensies die de essentie van het studentenleven uitmaken: studies, examens, stages, internationale mobiliteit, enz. Het zal tevens de inschakeling op de arbeidsmarkt van de studenten onderzoeken die in 2020 hun diploma hebben behaald, evenals hun professionele vooruitzichten op middellange en lange termijn in een ongunstige economische context.

Het dient verduidelijkt dat de informatie, die in dit dossier wordt verstrekt, betrekking heeft op de studenten van het hoger onderwijs die in de universiteiten en hogescholen van het land zijn ingeschreven. Het hoger kunstonderwijs komt niet op uitdrukkelijke wijze ter sprake omdat de desbetreffende informatie ontbreekt of omdat het reeds in de aangehaalde cijfers en informatie is opgenomen. Hetzelfde geldt voor de studenten van de onderwijsinstellingen voor sociale promotie met afdelingen van hoger onderwijs.

In dit verband stelt het dossier zich tot doel, een overzicht te bieden van de situatie van de studenten van de Vlaamse gemeenschap en deze van de Fédération Wallonie-Bruxelles, ook al is het niet mogelijk voor elk punt van het dossier, en dit omwille van dezelfde redenen van beschikbaarheid van informatie. Men mag er evenwel van uitgaan dat de meeste situaties, waarin de studenten van het noorden en zuiden van het land zich bevinden, zeer gelijkaardig zijn, net zoals voor de studenten van de universiteiten en de hogescholen¹.

I. WELKE SANITAIRE MAATREGELEN VOOR HET HOGER ONDERWIJS?

In België kan het hoger onderwijs als volgt worden ontleed:

	Vlaamse gemeenschap	Fédération Wallonie-Bruxelles
Aantal instellingen	41	41
Aantal universiteiten	5	6
Aantal hogescholen	16	19
Hogere kunstscholen	20	16
Aantal studenten ingeschreven in 2018-2019	240.332 (45% mannen en 55% vrouwen)	200.941 (43% mannen en 57% vrouwen)
Budget voor het hoger onderwijs	€ 1.975.264.000 (16,36% van het totale onderwijsbudget)	€ 1.361.188.000 ² (17,5% van het totale onderwijsbudget)

Figuur 1: Het hoger onderwijs in enkele cijfers

Bronnen: <https://statistiques.cfwb.be/enseignement/> en <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/32816>

¹ De opstelling van dit dossier werd in juni 2021 afgesloten.

² Budget van het universitair en hoger onderwijs buiten universiteiten en hogescholen in 2019.

Om de COVID-19-pandemie te bestrijden, hebben tal van landen, waaronder België, sanitaire maatregelen genomen, van afzonderingsmaatregelen tot de sluiting van de grenzen, over de annulatie van sport- en culturele evenementen. Deze beslissingen hebben sociaaleconomische gevolgen zonder weerga gehad en hebben tot heel wat onzekerheden en angsten geleid, met name wat betreft de opleiding en het dagelijks leven van duizenden studenten en meer bepaald deze van het hoger onderwijs.

12 maart 2020

Op 12 maart 2020, gelet op de toename van het aantal besmettingen door het Covid-19-virus op haar grondgebied, trad België in een "federale fase van crisisbeheer". Op dezelfde dag kondigde de Regering een eerste reeks van bijkomende maatregelen inzake sociale distantiëring aan, en vroeg aan de universiteiten en hogescholen om modules van **afstandsonderwijs** te organiseren. Het ging nog niet om een sluiting van de onderwijsinstellingen, maar om de invoering van alternatieven voor de colleges.

18 maart 2020

De Fédération Wallonie-Bruxelles bracht op 18 maart een **omzendbrief**⁴ uit met instructies voor alle instellingen van het hoger onderwijs, waaronder de **opschorting van de leeractiviteiten met fysieke aanwezigheid**. De **stages bleven daarentegen behouden** en behoorden tot de verantwoordelijkheid van de stageverstrekkers die de voorzetting ervan en het contract moesten beoordelen.

20 maart 2020

Op 20 maart besloten de **rectoren van de 5 Vlaamse universiteiten** om het **afstandsonderwijs te behouden tot aan het einde van het academisch jaar**. Zo werd komaf gemaakt met elke onzekerheid. Enkele dagen later nam de Raad van Franstalige rectoren een beslissing in dezelfde lijn, en kondigde aan dat de universiteiten het virtueel onderwijs tot aan het einde van het kwartaal zouden verderzetten teneinde de leerprocessen op serene wijze te organiseren.

juni 2020

In de Fédération Wallonie-Bruxelles werd de examensessie van juni 2020 behouden, en deze verliep op virtuele wijze. De Regering nam een besluit dat de maatregelen verduidelijkte die moesten worden nageleefd om de studenten te beschermen en over een gelijke behandeling te waken. In de **Vlaamse gemeenschap** besliste de Regering bij **decreet**⁵ om de instellingen van het hoger onderwijs toe te staan om de **evaluaties en beraadslagingen naar een datum na het einde van het academisch jaar 2019-2020** uit te stellen indien deze niet tijdens de oorspronkelijk voorziene periode konden plaatsvinden.

10 juli 2020

Op 10 juli kondigde de **Vlaamse minister van Hoger Onderwijs** op zijn beurt aan dat er een akkoord over het hoger onderwijs was bereikt tussen de experts van de GEES, het Vlaams Interuniversitair centrum en de Vlaamse Raad voor het hoger onderwijs. Ook dit akkoord ging uit van twee kleurencodes. Er waren verschillende scenario's van toepassing op de hogescholen en universiteiten, waarbij de eersten over het algemeen meer lessen met fysieke aanwezigheid organiseerden dan de tweede.

17 maart 2020

Op 17 maart, toen de COVID-19-besmettingen verder bleven toenemen, koos België voor een algemene lockdown en werd in het land het **afstandsonderwijs** opgelegd als enige vorm van onderwijs.

De modaliteiten voor de invoering van het afstandsonderwijs werden aan de **Gemeenschappen** overgelaten. Deze hebben onmiddellijk de wil geuit om overleg te plegen over de beslissingen die moesten worden genomen teneinde te vermijden dat een speler unilateraal het academisch traject zou wijzigen, met gevolgen voor het onderwijslandschap in het noorden en zuiden van het land. Alle onderwijsinstellingen moesten harmonische maatregelen kunnen treffen, met eerbied voor de academische vrijheid. Deze coördinatie verwierf een objectief karakter in het kader van de Interministeriële Onderwijsconferentie³.

18 mei 2020

Ondanks de beslissing van 18 mei van het Overlegcomité⁶ om de instellingen van het hoger onderwijs toe te staan om de cursussen en activiteiten te hervatten, besloten deze om geen gebruik te maken van deze versoepeling.

29 juni 2020

Op 29 juni kwam er een **protocol**, opgesteld door de instellingen van het hoger onderwijs en de groep van experts belast met de exitstrategie (GEES) waarin de **praktische bepalingen voor een geleidelijke terugkeer naar onderwijs met fysieke aanwezigheid voor het administratief personeel en de studenten** werden gespecificeerd. Wat betreft het begin van het academisch jaar, zouden de universiteiten en hogescholen werken op basis van een kleurencode – groen, geel, oranje en rood. Aldus werden de regels bepaald die moesten worden gevolgd in functie van de epidemische situatie:

- Groen: geen enkele beperking noodzakelijk.
- Geel en oranje: beperking van het aantal studenten die terzelfder tijd aanwezig zijn op de campus (respectievelijk 75% en 20%).
- Rood: opschorting van alle activiteiten met fysieke aanwezigheid.

³ Regelmatig overleg tussen federale, gewestelijke en/of gemeenschapsministers in materies waarvoor hun medewerking zich opdringt. Hier: het onderwijs.

⁴ Fédération Wallonie-Bruxelles. (2020). 'Circulaire n°7517'. 'Coronavirus - COVID-19 : adaptation de certaines mesures de la circulaire 7509 et informations supplémentaires se rapportant à l'organisation des établissements de l'Enseignement supérieur'. Website: [http://enseignement.be/upload/circulaires/000000000003/FWB%20-%20Circulaire%207517%20\(7770_20200318_183316\).pdf](http://enseignement.be/upload/circulaires/000000000003/FWB%20-%20Circulaire%207517%20(7770_20200318_183316).pdf).

De regels die moeten worden gevolgd in functie van de kleurencodes, al naargelang men universitair student is in de Fédération Wallonie-Bruxelles of in de Vlaamse gemeenschap zijn in figuur 2 weergegeven.

	GEEL	ORANJE	ROOD
Leren en evaluaties 	FWB: fysieke aanwezigheid en op afstand.	FWB: fysieke aanwezigheid voor de essentiële activiteiten die op geen andere wijze kunnen worden georganiseerd.	FWB: enkel op afstand.
Gebruik van de lokalen 	FWB: bezettingspercentage van maximum 75%. VG: bezettingspercentage van 50%, met verplichting tot het dragen van een masker.	FWB: hybride onderwijs, bezettingspercentage van maximum 20%. VG: bezettingspercentage van 20%, met masker.	FWB: onderwijs en evaluaties op afstand. VG: afstandsonderwijs.
Praktische activiteiten 	FWB: verplichting tot het dragen van een masker en ontsmetting van het materieel en de oppervlakten na elk gebruik. VG: bezettingspercentage van 100%, met verplichting tot het dragen van een masker.	FWB: verplichting tot het dragen van een masker en ontsmetting van het materieel en de oppervlakten na elk gebruik. VG: bezettingspercentage van 100%, met verplichting tot het dragen van een masker.	FWB: praktische activiteiten verboden. VG: bezettingspercentage van 100%, met verplichting tot het dragen van een masker.
Bibliotheek, mediatheek en studiezaal 	FWB: verplichting tot het dragen van een masker, ontsmetting van het materieel na gebruik en sociale distantiëring van 1 meter. VG: naleving van de distantiëeringsregels.	FWB: verplichting tot het dragen van een masker, ontsmetting van het materieel na gebruik en sociale distantiëring van 1 meter. VG: niet toegankelijk, behalve voor de revisies georganiseerd in alle veiligheid (na reservatie en voor een beperkte groep studenten).	FWB: verplichting tot het dragen van een masker, ontsmetting van het materieel na gebruik en sociale distantiëring van 1 meter 1m50. VG: niet toegankelijk, behalve voor de revisies georganiseerd in alle veiligheid (na reservatie en voor een beperkte groep studenten).
Stages 	FWB & VG: voorschriften, met veiligheidsregels voor de stageplaats.	FWB & VG: voorschriften, met veiligheidsregels voor de stageplaats.	FWB & VG: voorschriften, met veiligheidsregels voor de stageplaats.
Mobiliteit en aanwezigheid van externen op de campus (onderzoekers, experts, enz.) 	FWB & VG: naleving van de voorschriften van de FOD Buitenlandse Zaken.	FWB & VG: naleving van de voorschriften van de FOD Buitenlandse Zaken.	FWB & VG: naleving van de voorschriften van de FOD Buitenlandse Zaken.
Studentikoze activiteiten (folklore, doop, fuiven, enz.) 	FWB: volgens de voorgeschreven algemene maatregelen, met bijzondere aandacht voor de naleving van de afstandsregels. VG: in functie van verschillende criteria ⁷ .	FWB: verboden. VG: in functie van verschillende criteria ⁸ .	FWB: verboden. VG: in functie van verschillende criteria ⁹ .

Figuur 2: Kleurencodes aangenomen in de Fédération Wallonie-Bruxelles en in de Vlaamse gemeenschap bij het begin van het academisch jaar 2020-2021 (universiteiten)

⁵ Onderwijs Vlaanderen. (2020). Decreet over maatregelen in het hoger onderwijs voor het academiejaar 2019-2020 als gevolg van de coronacrisis. Website: <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=15600>.

⁶ Het Overlegcomité is een orgaan bestaande uit de federale, gewestelijke en gemeenschapsministers en moet proberen om belangen- en bevoegdheidsconflicten te voorkomen en op te lossen tussen de componenten van de federale Belgische Staat (<https://www.voculairepolitique.be/comite-de-concertation/>). Sedert het ontstaan van de crisis is het meermaals samengekomen om over bepaalde maatregelen te beslissen tussen de vergaderingen van de Nationale Veiligheidsraad, of om vergaderingen voor te bereiden.

⁷ Onderwijs Vlaanderen. (2020). Coronamaatregelen voor studentenactiviteiten in hoger onderwijs. Website : <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/coronamaatregelen-studentenactiviteiten-hoger-onderwijs>.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

half augustus 2020

Half augustus bevestigden de ministers van Hoger Onderwijs van de twee Gemeenschappen dat het academisch jaar zou **aanvangen in code geel**, ondanks de relatieve heropleving van de epidemie. Dit scenario liet toe dat een maximumaantal cursussen in fysieke aanwezigheid zouden kunnen worden ingericht, met behoud van de sanitaire veiligheid. In principe kon ook het hoger onderwijs in Vlaanderen in code geel beginnen, met halfgevolde aula's, maar de universiteiten van Gent, Antwerpen en Hasselt namen strengere maatregelen en pasten de code oranje toe.

26 oktober 2020

Deze situatie zou van korte duur zijn. Vanaf **26 oktober** was **code rood** van toepassing in alle instellingen van het Franstalig hoger onderwijs, en het onderwijs werd opnieuw **volledig op afstand** gegeven.

19 april 2021

Het zou uiteindelijk slechts na de paasvakantie zijn, op **19 april**, dat de cursussen in het hoger onderwijs opnieuw **met fysieke aanwezigheid** konden worden gegeven, **ten belope van 1 dag per week**. De examens zouden in fysieke aanwezigheid kunnen worden afgelegd.

19 oktober 2020

Bij de 2de golf van besmettingen en ziekenhuisopnames namen de overheden van het land een nieuwe reeks van dwingende afzonderingsmaatregelen die tevens betrekking hadden op het hoger onderwijs, dat **vanaf 19 oktober overging naar code oranje**. Van een situatie met 25% afstandsonderwijs (code geel) ging men over naar 20% fysieke aanwezigheid, behalve voor de eerstejaarsstudenten waarvoor 80% van de cursussen nog steeds met fysieke aanwezigheid werden gegeven. De extra-academische activiteiten waren verboden.

15 maart 2021

Vanaf **15 maart 2021** ging het hoger onderwijs opnieuw in code oranje, en de studenten, die vanaf het begin van de herfst afstandsonderwijs moesten volgen, vonden geleidelijk opnieuw hun **weg naar de klassen en aula's**. De fysieke aanwezigheid vormde evenwel geen verplichting en alle **studentenkoze activiteiten bleven verboden**.

einde juni 2021

Het hoger onderwijs van de **FWB** zou in **code oranje** blijven tot het **einde van de maand juni**. Men streeft ernaar om de heropening in september met volledige fysieke aanwezigheid te laten verlopen.

Men kan vaststellen dat de studenten over een periode van anderhalf jaar slechts kort een verlichting van de afzonderingsmaatregelen hebben gekend, van de academische heropening 2020-2021 tot aan het begin van de herfst, en dat afstandsonderwijs de regel is geweest (zie figuur 3).

Figuur 3: Overzicht van de situatie in het hoger onderwijs vanaf maart 2020 volgens de kleurencodes

Aan deze situatie dient nog de impact van de andere maatregelen van het Overlegcomité te worden toegevoegd, op het vlak van de **financiële, mentale en psychologische gezondheid van de studenten** (beperking van de sociale contacten, sluiting van talrijke activiteitensectoren, annulatie van nagenoeg alle culturele evenementen, van sportactiviteiten, de avondklok, enz.).

II. WELKE GEVOLGEN VOOR DE VERSCHILLENDE ASPECTEN VAN HET STUDENTENLEVEN?

De pandemie en de sanitaire maatregelen om deze in te dijken zijn van zeer grote invloed geweest op talrijke aspecten van het studentenleven, zowel vanuit **academisch** als uit **economisch, sociaal en psychologisch oogpunt**. Meer dan een jaar na het begin van de gezondheids crisis tonen enkele onderzoeken en studies, evenals heel wat getuigenissen in de pers over de situatie van de studenten tijdens de COVID-19-crisis aan dat de impact aanzienlijk is en waarschijnlijk lange tijd zal aanslepen.

a) Studies / Opleiding

Van half maart 2020 tot aan het einde van het academisch jaar 2019-2020 werden de cursussen aan de universiteiten en hogescholen op afstand gegeven. Aangezien de leszalen en bibliotheken gesloten waren, waren de studenten verplicht om hun cursussen en revisies met eigen middelen te organiseren, of ze nu bij hun gezin of in een gedeelde woning verbleven, en dit diende binnen zeer korte termijnen te gebeuren. Ook de examens werden vanop afstand georganiseerd. De studenten hebben uiteindelijk afgewisseld tussen een beperkte aanwezigheid op

de campussen en een strikte lockdown. Er stellen zich vragen over de impact van deze maatregelen op de cursus van de studenten: of het er nu om gaat, de cursussen online te volgen, een stage te doorlopen, een eindwerk te maken of een programma van internationale mobiliteit te volgen, om nog maar te zwijgen van het cruciale vraagstuk van het slagen voor de examensessies.

Moelijkheden i.v.m. de cursussen op afstand

Aangezien de cursussen uitsluitend op afstand werden gegeven, moest de

pedagogische continuïteit buiten de infrastructuur van de universiteiten en hogescholen worden verzekerd.

De meeste instellingen voor hoger onderwijs hebben niet de tijd gehad om alternatieve methodes in te voeren om het afstandsonderwijs te organiseren. De **docenten** werden dan ook verzocht om **oplossingen te vinden** (slides met commentaar, opgenomen podcasts, cursussen in videoconferentie, enz.) die toelieten om het academisch jaar in de best mogelijke omstandigheden verder te zetten. Docenten en studenten **beheersen evenwel deze instrumenten niet altijd**. Volgens een enquête van de *Fédération des étudiants francophones (FEF)*, die in maart 2020¹⁰ werd uitgevoerd, zijn de studenten vaak **de weg kwijtgeraakt in de wirwar van instructies en kanalen van de verschillende docenten**. Sommige professoren hebben de ingestelde alternatieven als niet-relevant beschouwd vanuit pedagogisch oogpunt of hebben gewezen op het

gebrek aan volgers in het kader van hun lessen. In bepaalde hogescholen lieten de technische middelen bovendien niet altijd toe om digitale leerprocessen te organiseren.

Nog steeds volgens dit onderzoek verklaren 47% van de studenten dat zij **over geen digitaal alternatief voor de cursussen online beschikten**. Ook dient opgemerkt dat de antwoorden aanzienlijk verschillen naargelang van de universiteiten. Wat betreft de **kwaliteit van de aangeboden leeralternatieven** (podcasts, rechtstreeks uitgezonden cursussen, online nota's, enz.) in de universiteiten, verklaren de helft van de studenten dat zij hierover tevreden zijn, tegen slechts 1/3 van de jongeren die in de hogescholen werden ondervraagd.

De moeilijkheden wat betreft de organisatie van de cursussen op afstand, worden nog versterkt wanneer de studenten niet makkelijk toegang hebben tot informaticamaterieel, een

degelijke internetverbinding – of nog – over een aangepaste studieruimte kunnen beschikken. Gelet op deze uitdagingen kan het **afstandsonderwijs een bron van ongelijkheden tussen de studenten vormen**. De enquête van de FEF toont aan dat **1/4 van de studenten**, die vaak thuis in afzondering zijn, **niet over een kalme omgeving beschikken om de cursussen online te volgen**. Velen kennen bovendien materiële problemen:

- 29% verklaren dat zij met **technische moeilijkheden** worden geconfronteerd;
- 31% betreuren het **gebrek aan homogeniteit tussen de steunplatformen**;
- 13% (en zelfs 50% in de kunstschole) verzekeren dat zij **niet over het gepaste materiaal voor de praktijklessen beschikken**;

¹⁰ Fédération des étudiants francophones. (2020). 'L'impact des mesures contre le COVID-19 sur les étudiants de la Fédération Wallonie-Bruxelles'. Website: http://fef.be/wp-content/uploads/2020/03/fef_resultat_enquete_covid19_OK_site.pdf.

→ 1 jongere op 25 geeft aan dat hij/zij niet over een computer of een toegang tot het internet beschikt.

Maar wat is de impact op het vlak van stress en de opgave van de studie?

Het onderzoek van de FEF toont aan dat meer dan 1 ondervraagde student op 5 zijn studie heeft opgegeven, en dit vanaf de 1ste lockdown.

Volgens een andere enquête van de universiteiten van Antwerpen en Gent¹¹, hebben de studenten heel wat stress ervaren ingevolge de afzonderingsmaatregelen, en een groot aantal van hen geven aan dat de werklust op aanzienlijke wijze is

toegenomen tijdens de epidemie en dat hun verwachtingen wat betreft hun resultaten een stuk onduidelijker zijn geworden. Slechts 20% van hen geeft aan niet ongerust te zijn over hun slaagkansen. Ongeveer 1/3 van de studenten hadden trouwens de indruk dat zij bij niemand van hun onderwijssysteem met hun bezorgdheden terecht konden. De meeste studenten zijn evenwel tevreden over de manier waarop de onderwijsinstellingen de beschermingsmaatregelen hebben doorgevoerd.

De FEF heeft in november 2020¹² een 2de onderzoek uitgevoerd, ingevolge de overgang van het onderwijs naar code rood tijdens de maand oktober.

De resultaten van deze enquête zijn gebaseerd op meer dan 7.700 antwoorden, met de nadruk op de eerstejaarsstudenten. Dit onderzoek heeft tot de volgende resultaten geleid: **26% van de studenten, al dan niet in hun eerste jaar, verklaren weinig tevreden of compleet ontevreden te zijn over hun afstandscursussen.** De aangehaalde redenen zijn weergegeven in figuur 4.

In verhouding tot het 1ste onderzoek van de FEF in maart 2020 lijkt het erop dat er verbeteringen werden aangebracht wat betreft het afstandslernen en dat de studenten zich aan het onlinelernen hebben kunnen aanpassen. Alle percentages waren immers gedaald in verhouding tot maart 2020.

	Nieuwe student	Student (verderzetting cursus)
Alternatieven die als niet-relevant worden ervaren vanuit pedagogisch oogpunt	11,38%	18,60%
Opvolging niet georganiseerd door de titularis van de cursus	10,04%	12,26%
Alternatief dat niet overeenstemt met de vereiste praktijk	22,03%	20,04%
Ervaring van technische moeilijkheden	15,23%	13,06%
Gebrek aan homogeniteit wat betreft de aangeboden alternatieven	12,10%	13,37%
Geen toegang tot een rustige ruimte om de cursus te volgen	12,04%	9,86%
Geen aangepast materiaal voor de praktijk	3,24%	4,01%
Geen toegang tot een computer of het internet	1,35%	1,38%

Figuur 4: Moeilijkheden ondervonden door de studenten in het kader van het afstandslernen (FEF, november 2020)

Een studie van de Universiteit Saint-Louis te Brussel in 2021, die bij 600 van haar studenten werd uitgevoerd die zich in 2019-2020 voor de eerste keer hadden ingeschreven, wijst uit dat 30% van de studenten oordelen dat zij het hebben opgegeven en 60% van hen verklaart ontmoedigd en gedemotiveerd te zijn, meer bepaald de studenten die naar het 2de jaar zijn overgegaan. Tal van hen

verklaren dat hun academisch traject aanzienlijk werd gehinderd door de psychologische problemen die zij hebben ervaren. Opmerkelijker nog, de meesten onder hen zijn van mening dat het afstandsonderwijs sedert het begin van het academisch jaar in september 2020 een stuk moeilijker te beheren valt dan tijdens het vorige academisch jaar. Dit heeft blijkbaar te maken met een sterker

gevoel van isolement, waarbij men eind 2020 63,5% bereikt tegen 51,4% enkele maanden eerder.

Het lijkt er evenwel op dat de studenten hun eerste ervaringen met afstandsonderwijs benutten. Men stelt bij de bevroegde groep een vermindering van verschillende indicatoren in verhouding tot juni 2020 vast. De organisatie van de

¹¹ Universiteit Antwerpen. Universiteit Gent. (2020). COVID-19 International student well-being study – Eerste resultaten Belgische cijfers. Website: https://zenodo.org/record/3873558/preview/Rapport_C19_ISWS_BelgischeData.pdf.

¹² Fédération des étudiants francophones. (2020). Rapport d'enquête sur les effets du COVID (2ème vague). Website: <https://fef.be/2020/11/12/rapport-denquete-sur-les-effets-du-covid-2e-vague/>.

studenten lijkt minder te hebben ingeboet (39,8% tegen 47,9%) en meer studenten lijken hun werkmethodes te hebben herzien (52,7% tegen 43,1%). Ook menen meer studenten dat zij productiever zijn (46,4% tegen 40,9%).

Moeilijkheden i.v.m. de stages

Na de 1ste lockdown hebben de Gemeenschappen beslist om de stages te behouden die studenten in het kader van hun opleidingstraject doorlopen en tot de verantwoordelijkheid van de stageplaats behoren. Er werd aan de student gevraagd om in geval van ontoereikende omkaderings- en/of veiligheids- en hygiënische omstandigheden zijn onderwijsinstelling hierover te berichten die desgevallend op haar beurt de stageplaats hierover zou inlichten.

Inzake bedrijfsstages worden de universiteiten en hogescholen helemaal niet met dezelfde problemen geconfronteerd. Enkel een kleine minderheid van de universitaire studenten, die in het kader van de enquête van de FEF van maart 2020 werden ondervraagd, volgt een stage (14%), terwijl zij heel wat talrijker zijn in de hogescholen (57,31%). Volgens de FEF, **werden 84% van de stages in de Franstalige hogescholen geannuleerd**, tegen 61,25% op de universiteit. Dit liet de studenten met heel wat vragen achter, met name wat betreft de reorganisatie van hun cursus.

Terwijl het telewerk veralgemeend is, roepen de Gemeenschappen de instellingen van het hoger onderwijs op om van soepelheid te getuigen wat betreft het begin van de stage, en om de op afstand gepresteerde uren stage zo snel mogelijk te valideren.

Van de studenten, die aan de enquête van de FEF van november 2020 hebben deelgenomen, verklaart **30%** dat zij hun stage niet of slechts gedeeltelijk hebben kunnen afleggen. Het onderzoek

maakt eveneens gewag van een gebrek aan omkadering en veiligheid voor de studenten die wel de mogelijkheid hebben gehad om hun stage te doorlopen.

In normale tijden is het al niet eenvoudig om een stage te vinden, en de pandemie heeft de zaken nog moeilijker gemaakt. Een stage vinden blijkt nagenoeg onmogelijk in bepaalde activiteitensectoren. Verschillende getuigenissen bevestigen deze moeilijkheden, bij studenten die reeds vele maanden naar een stage op zoek zijn en bij dezen waarvan de stageplaats werd geannuleerd omwille van de evolutie van de gezondheidssituatie¹³. Bepaalde instellingen van het hoger onderwijs hebben hun studenten toegestaan om met hun stage later in het jaar te starten, en zelfs tijdens de zomervakantie, met het gevaar dat zij hun stage met een tweede examenronde zouden moeten combineren.

Behalve de HORECA en de cultuur heeft ook de sociale sector in verhouding tot andere jaren een vermindering van het aantal stageplaatsen gekend. Dit is minder het geval in de economische en technische sectoren. Toch heeft de omkadering er in alle gevallen bij ingeboet, met name omwille van het telewerk.

Omwille van het belang ervan voor het leerproces van de studenten werd tijdens het academiejaar 2020-2021 een zekere soepelheid toegestaan aan studenten die een stage moeten doorlopen. Er bestaan diverse alternatieven voor de stages: activiteiten inzake praktische evaluatie, werkzaamheden in groep, validatie van de stage-uren die op afstand worden gepresteerd. Doel is te vermijden dat studenten, die een stage moeten doorlopen om hun diploma te behalen, nog niet meer door de gezondheids crisis worden gestraft.

Moeilijkheden i.v.m. de studentenmobiliteit

Talrijke programma's stellen studenten van het hoger onderwijs in

de mogelijkheid om een gedeelte van hun cursus in het buitenland te volgen. Erasmus is een van de meeste bekende programma's. Met de sluiting van de grenzen zou de vraag wat er met deze studenten moest gebeuren zich al snel stellen. Hoe kon men de rest van het academisch jaar organiseren, evenals de validatie van de kredieten die deze studenten in het buitenland moesten behalen?

De universiteiten en hun internationale diensten zijn in contact gebleven met deze studenten en sommigen hebben hen aangeraden om snel naar België terug te keren (UCL), terwijl andere de keuze aan de studenten hebben overgelaten (UMons).

Een honderdtal **Erasmusstudenten hebben aan de enquête van de FEF deelgenomen** (maart 2020). Er is gebleken dat de meesten (iets meer dan 82%) contacten hebben gehad met hun onderwijsinstelling. Voor nagenoeg 18% is dit niet het geval geweest. **Meer dan de helft verklaren een voorstel tot repatriëring te hebben ontvangen, maar deze gingen met diverse instructies gepaard** (verplicht of facultatief, kosten al dan niet terugbetaald, onduidelijkheid wat betreft het vervolg van de cursus, enz.).

Uiteindelijk heeft de lockdown in de lente van 2020 heel wat studenten met een internationale mobiliteit verplicht om naar België terug te keren. Een onderzoek van de Ares¹⁴ geeft aan dat ongeveer 30% van de reeds begonnen reizen richting buitenland werden geannuleerd, tegen 10% die voor het vertrek werden geschrapt. Nog steeds volgens dit onderzoek liepen 80% van de behouden reizen uit België door, tegen slechts 23% vanuit het gastland. Ongeveer 40% van de studenten met een internationale mobiliteit in België werden verplicht om huiswaarts te keren of om niet te vertrekken, wat aanpassingen van hun leertraject heeft vereist. Ook hebben 22% beslist – of werden verplicht – om hun (Erasmus, enz.) vanuit België verder te zetten.

¹³ Hutin, C. (2021, januari 20). 'Rechercher un stage en pleine pandémie, un parcours semé d'embûches'. *Le Soir*: <https://plus.lesoir.be/350030/article/2021-01-20/rechercher-un-stage-en-pleine-pandemie-un-parcours-seme-dembuches>.

¹⁴ Belga. (2020, augustus 26). 'Le COVID-19 a eu un impact sur les programmes de mobilité étudiante'. *RTBF*: https://www.rtbf.be/info/belgique/detail_le-covid-19-a-eu-un-impact-sur-les-programmes-de-mobilite-etudiante?id=10569835.

Een 2de onderzoek, eveneens georganiseerd door de Ares met betrekking tot het academisch jaar 2020-2021, toont aan dat 90% van de ondervraagde onderwijsinstellingen tijdens deze periode een beslissing over de organisatie van de mobiliteit vanuit België hebben genomen. De meesten onder hen (79%) heeft het behoud van de mobiliteiten voorzien, mits aanpassingen geval per geval, in functie van de bestemmingen, de partners en de evolutie van de gezondheidssituatie. Bijna de helft van de respondenten (45%) verklaart dat het type van mobiliteit (cursus, stage, enz.) in aanmerking werd genomen voor het beheer ervan. Ongeveer een derde van hen verduidelijkten dat de mobiliteiten buiten Europa werden geannuleerd, opgeschort tot het tweede trimester of geval per geval behandeld. Ook een gemengde vorm, met een begin van de mobiliteit op afstand, gevolgd door een fysieke mobiliteit indien de omstandigheden het toelieten, wordt door een vijfde van de respondenten (20%) overwogen.

Hetzelfde aandeel van bevroegde instellingen heeft een beslissing genomen wat betreft de organisatie van de mobiliteit naar België. In dit verband heeft 55% van de respondenten aangegeven dat de mobiliteit naar België geval per geval zouden worden behouden of aangepast, en 38% hebben voorzien of overwogen om een hybride onderwijs te voorzien, met een lesaanbod op afstand en met fysieke aanwezigheid indien dat toegelaten en mogelijk is.

In **Vlaanderen** is het aantal voor een Erasmusprogramma ingeschreven studenten sterk gedaald tijdens het eerste semester van 2020-2021 in de universiteiten van Gent, Leuven en Antwerpen. Deze laatste heeft daarentegen een stijging gekend tijdens het tweede semester want heel wat studenten hadden gerekend op een verbetering van de gezondheidssituatie. Terwijl de blokkering van maart het voordeel bood duidelijk te zijn (de 'terugkeer' gold als algemene regel), zijn de situaties inmiddels van uiteenlopende aard. Ook al zijn de uitwisselingen buiten Europa nagenoeg

onmogelijk, toch bepalen de hogescholen en universiteiten hun eigen beleid. De studenten, die een diploma behalen in het kader van een uitwisseling, kunnen deze uitwisseling over het algemeen verrichten. Voor de Erasmusstudenten was de situatie verschillend. De KU Leuven en de UGent zijn bijzonder strikt. De Erasmusstudenten mochten vertrekken indien aan drie voorwaarden was voldaan: een positieve reisaanbeveling, geen restrictieve maatregelen die het dagelijkse leven ernstig verstoren en een volledig academisch aanbod, waarbij de fysieke aanwezigheid een toegevoegde waarde vormt.

Moeilijkheden i.v.m. de evaluaties/examens/eindwerken

Om de afzonderingsregels na te leven, hebben in juni 2020 de universiteiten en hogescholen in aanzienlijke mate **voorrang gegeven aan examens op afstand** tijdens de 1ste examensessie van het COVID-19-tijdperk. Behalve enkele zeldzame uitzonderingen

¹⁵ Het gebruik van Google, YouTube, Facebook, Messenger, WhatsApp en Skype werd afgeraden omwille van veiligheids- en vertrouwelijkheidsredenen.

werden de studenten bijgevolg thuis, achter hun computer geëvalueerd met behulp van videoconferentie-software zoals *Teams* voor de mondelinge examens¹⁵ of door gebruik te maken van specifieke uitrustingen voor de schriftelijke examens, zoals *Blackboard*.

Uit de eerste examensessie van het COVID-19-tijdperk is gebleken dat het globale slaagpercentage in de universiteiten en hogescholen van de Vlaamse gemeenschap en de Fédération Wallonie-Bruxelles was gestegen (+9%). Terwijl men ervoor vreesde dat de afzondering en de moeilijkheden van de studenten om het afstandsonderwijs te volgen hen ertoe zouden aanzetten om hun studie voor de sessie van juni op te geven, **was het percentage van de opgaves met 2 tot 5% gedaald in verhouding tot de vorige jaren.** Zo hebben de Franstalige universiteiten met name een deelnamepercentage aan de examens van 89% opgetekend, tegen 87% tijdens de vorige jaren.

In de universiteiten en hogescholen van de Vlaamse gemeenschap lagen de resultaten van de examensessie van juni eveneens in de lijn van deze van de vorige jaren en waren soms net iets beter, meer bepaald bij de eerstejaarsstudenten. Aan de Universiteit van Leuven (KU Leuven) lag het slaagpercentage hoger dan dat van het jaar tevoren. Aan de Universiteit van Gent¹⁶ stegen de slaagpercentages met 3 procentpunten in alle programma's en met 3,5 procent voor de eerstejaarsstudenten. De resultaten van de examens aan de VUB tonen aan dat de COVID-19-crisis de prestaties van de studenten niet heeft aangetast en geen invloed heeft gehad op het aantal studenten die daadwerkelijk aan de examens hebben deelgenomen.

Wat betreft de vrees voor een uitgesproken stijging van de opgaves

vanwege de studenten, welnu deze wordt niet bevestigd. Men stelt zelfs een lichte vermindering met 2 tot 5% van het percentage van de opgaves vast. Hetzelfde geldt voor de Vlaamse gemeenschap waar meer studenten aan de examens hebben deelgenomen.

Dit bewijst de capaciteit tot aanpassing aan het onderwijs op afstand, de veerkracht bij de studenten, ondanks de stress veroorzaakt door de context van de crisis.

Deze tendens werd bevestigd tijdens de examensessie van januari 2021. Het deelnamepercentage aan de examens was identiek en zelfs lichtjes hoger dan het percentage tijdens de vorige jaren, en dit in beide Gemeenschappen. Het slaagpercentage in de universiteiten en hogescholen van de FWB bedroeg respectievelijk 59% en 70%, dit waren stijgingen met 5% en 3% in verhouding tot januari 2020, ook voor de eerstejaarsstudenten die vaak als meer kwetsbaar worden beschouwd omdat zij zich nog niet met het hoger onderwijs vertrouwd hebben kunnen maken. Hun deelnamepercentage aan de examens bedroeg 90% en het slaagpercentage aan de universiteit steeg van 49% tot 57%. Idem wat betreft de Vlaamse gemeenschap waar de resultaten van de examens in alle universiteiten en hogescholen minstens even goed waren als het jaar tevoren. Dit bevestigde de tendens die in juni 2020 werd vastgesteld. Aan de KU Leuven steeg het aandeel van de eerstejaarsstudenten, die voor alle cursussen waren geslaagd, met 2%, en de gemiddelde score van de masterstudenten lag 2% hoger dan de vorige jaren. Aan de UGent waren tijdens dit semester 47,8% van de studenten voor alle examens geslaagd. Dit percentage bedroeg 44,7% vorig jaar. In de drie andere universiteiten (VUB, UAntwerp en UHasselt) waren de resultaten nagenoeg

vergelijkbaar met de resultaten van de vorige examens, en soms net iets beter¹⁷. Idem wat betreft de hogescholen.

Hoe kunnen deze resultaten worden verklaard? Momenteel kunnen we enkel speculeren over de factoren die tot een stijging van de resultaten hebben geleid. **Misschien hebben de lockdown en de onderbreking van talrijke culturele, sport- en folkloristische activiteiten de activiteitenkeuzes van de studenten beperkt die zich daarom meer op hun studies hebben gericht.** De instellingen van het hoger onderwijs zijn omwille van de crisis waarschijnlijk nogal mild geweest bij hun evaluaties. De docenten en de weerhouden evaluatiewijze (fysieke aanwezigheid en op afstand) hebben eveneens een rol gespeeld in deze resultaten. Zo stelt men vast dat het slaagpercentage voor de examens, die fysiek werden afgelegd, in de Franse hogescholen nogal stabiel is gebleven (rond de 35%) et tot 46% is gestegen voor de examens die op afstand werden afgelegd. En dan heeft men het nog niet over de mogelijke technieken van fraude en bedrog die werden vergemakkelijkt ingevolge de onmogelijkheid om alle studenten achter hun scherm te controleren¹⁸.

De inspanningen van de instellingen van het hoger onderwijs en van de docenten om deze examens in de best mogelijke omstandigheden te organiseren werden beloond. De studenten hebben blijkegeven van een **sterke veerkracht** ten aanzien van de moeilijke omstandigheden waarmee zij werden geconfronteerd. Sommigen hebben er bijvoorbeeld voor gekozen om in assistentiegroepen te werken, zoals aan de Université Saint-Louis te Brussel, waar aan de studenten werd voorgesteld om in groep te werken en de studenten via het internet bij te staan. Het ging hierbij om een vorm van blokperiode

¹⁶ De Universiteit van Gent had een coronacontrole ingevoerd: indien de cijfers voor een cursus aanzienlijk lager lagen dan de twee vorige jaren, dan zouden de voor deze cursus behaalde punten voor alle studenten naar boven worden aangepast. Volgens rector Rik Van de Walle werd deze optie weinig toegepast (voor ongeveer 3% van de cursussen).

¹⁷ Gordts, P. (2020, februari 20). Corona in alle hogescholen en universiteiten geen invloed op examenresultaten. *De Morgen*: <https://www.demorgen.be/nieuws/corona-in-alle-hogescholen-en-universiteiten-geen-Invloed-op-examenresultaten~bd49c949/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

¹⁸ Adnet, J.-C. (2020, december 07). '#Investigation : enseignement à distance, le blues des étudiants'. *RTBF*: https://www.rtbf.be/info/dossier/investigation/detail_investigation-enseignement-a-distance-le-blues-des-etudiants?id=10647915.

¹⁹ Noulet, J.-F. (2020, mei 27). COVID-19 : 'cours et examens à distance accentuent les inégalités entre étudiants'. *RTBF*: https://www.rtbf.be/info/societe/detail_covid-19-cours-a-distance-et-examens-a-distance-accentuent-les-inegalites-entre-etudiants?id=10510159.

met assistentie, terwijl deze studenten gedurende vele maanden hun cursussen – alleen – op afstand hadden gevolgd¹⁹.

Ook dient opgemerkt dat 24% van de studenten, die aan de enquête van de FEF hebben deelgenomen, een thesis of eindwerk moesten indienen. Dit percentage bedroeg 31% voor de studenten van de hogescholen. **De meesten onder hen hebben geoordeeld dat zij zich niet meer in de vereiste omstandigheden bevonden om aan het noodzakelijke opzoekings- en schrijfwerk te verrichten** (74% in de universiteiten en 82% in de hogescholen). De belangrijkste redenen, die werden aangehaald, waren de **moeilijke toegang tot bibliografisch bronnen** (70% en 65%), de **onmogelijkheid om toegang te hebben tot de stageplaats** (12% en 65%), de **laboratoria** (6% en 5%), om de **personen te ontmoeten die zij moesten ondervragen** (52% en 62%) of om **deze personen in goede omstandigheden te ondervragen** (46% en 55%).

b) Beroepsinschakeling / Werkgelegenheid

Impact op de tewerkstellingsvooruitzichten en de toegang tot de arbeidsmarkt

Na als student op alle vlakken een ongewoon laatste jaar te hebben beleefd, hebben ongeveer 100.000 jongeren in juni en september 2020 het hoger onderwijs verlaten om hun intrede op de arbeidsmarkt te doen. Hierbij stelt zich de volgende vraag: **hebben de jonge gediplomeerden van de promotie 2020 meer moeilijkheden ondervonden om werk te vinden?**

De resultaten van de werkzaamheden van Bart Cockx, docent economie aan de Universiteit van Gent, die in de pers²⁰ werden aangehaald geven een **zorgwekkend beeld** van de arbeidsinschakeling van de jonge

gediplomeerden van het hoger onderwijs. Volgens hen zouden deze laatste meer moeilijkheden kunnen ondervinden om werk te vinden en dreigen zij dit ongunstig effect over een lange periode te cumuleren. De stages, die een toegangspoort tot een eerste beroepservaring vormen, werden in bepaalde gevallen geannuleerd of ingekort. Het onderwijs verlaten in een slechte economische conjunctuur heeft gevolgen die zich tot 10 jaar na het einde van de studies laten gevoelen, en de inkomens blijven lager dan deze van jongeren die zich in een betere context als werkloze hebben ingeschreven. In sommige gevallen bekleden jonge gediplomeerden bovendien een minder gunstige positie. Minder opgeleide jongeren ondergaan andere gevolgen, terwijl hoger opgeleiden zich verplicht kunnen zien om minder interessante en minder goed betaalde jobs aan te nemen.

De Hoge Raad voor Werkgelegenheid bevestigt in zijn **Stand van zaken op de arbeidsmarkt in België en in de gewesten** in de context van COVID-19 van juli 2020²¹ dat de jongeren onder de 30 jaar de effecten van deze crisis meer zullen gevoelen. Hun situatie op de arbeidsmarkt is immers bijzonder conjunctuurgevoelig. De diploma's, die zich voor de eerste keer op de arbeidsmarkt zullen aanbieden, zullen met een arbeidsaanbod worden geconfronteerd dat minder groot is dan gewoonlijk, en met de concurrentie van de andere werkzoekenden. Dit zal hun arbeidsinschakeling – in elk geval op korte termijn – bemoeilijken. Ook al zijn zij de eersten om een economische heropleving te genieten, toch is aangetoond dat de moeilijkheden, waarmee men in de eerste fase van een loopbaan wordt geconfronteerd, een duurzame impact hebben op het hele beroepsparcours.

In deze omstandigheden is het moeilijk om zijn professionele toekomst op serene wijze te overwegen want de vooruitzichten zijn vaak zeer onzeker

en de arbeidsmarkt lijkt overvol. Talrijke getuigenissen van studenten in de pers geven uiting aan deze gemoedstoestand. De hindernissen van de crisis worden nog versterkt door het feit dat deze jongeren niet altijd over een te benutten beroepservaring beschikken.

Een onderzoek van de UCLouvain²² toont nochtans aan dat 65% van hun gediplomeerden in 2020 ondanks de crisis drie maanden na het verkrijgen van hun diploma een bezoldigde job hadden. Dit is een aangename verrassing (zij waren met 62% in 2018). Ook is het zo dat 91% van hen globaal tevreden waren over hun beroepssituatie. Onder de meest gevraagde functies bevonden zich ingenieurs, alle diploma's in verband met onderwijs, verzorging en gezondheid, in tegenstelling tot de sectoren van de cultuur en de communicatie die het slechter deden. Het zoeken naar werk werd evenwel geïmpacteerd door de crisis omwille van een lager aantal beschikbare arbeidsplaatsen, wat 44% van de ondervraagde studenten ertoe heeft aangezet om hun eisen aan te passen.

De oplossing: zich heroriënteren? De intrede van de nieuwe gediplomeerden op de arbeidsmarkt vertragen, zoals wordt voorgesteld in de studie van Bart Cockx? Bijvoorbeeld door een beurs toe te kennen aan diegenen die hun studies wensen verder te zetten? Hiervoor is moed nodig, vooral na de bekommernissen die de studenten i.v.m. het afstandsonderwijs hebben doorgemaakt. En het zou nog erger kunnen worden indien de crisis blijft duren.

Toch werven bepaalde sectoren ondanks de crisis nog steeds aan, en soms in noodgevallen. De **gezondheidszorg** bijvoorbeeld, biedt heel wat tewerkstellingsvooruitzichten, net zoals de **kinderverzorging**, de **verpleging**, de **paramedische beroepen**, de **sociale sector**, de **psychologie** en de **pedagogie** (onderwijs). De sector van de banken, de verzekeringen en de farmaceutica hebben geen crisis gekend.

²⁰ Lorent, P. (2020, april 13). 'Près de 100.000 jeunes diplômés vont éprouver plus de difficultés à décrocher un premier emploi'. *Le Soir*: <https://plus.lesoir.be/294192/article/2020-04-13/pres-de-100000-jeunes-diplomes-vont-eprouver-plus-de-difficultes-decrocher-un>.

²¹ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid. (2020). *Verslag Hoge Raad voor de Werkgelegenheid: Stand van zaken op de arbeidsmarkt in België en in de gewesten in de context van Covid-19*. Website: <https://hrw.belgie.be/nl/home/verslagen-adviezen/alle-verslagen/verslagen-2020/stand-van-zaken-op-de-arbeidsmarkt-belgie-en-de-gewesten-de-context-van-covid-19>.

²² UCLouvain. (2021). 'L'enquête « Diplômés.es » 2020 livre ses chiffres'. Website: <https://uclouvain.be/fr/decouvrir/eureka/chiffres-cles.html>.

Talrijke sectoren kennen daarentegen problemen en zullen er eerder de voorkeur aan geven om iemand met ervaring aan te werven die men niet moet opleiden.

Jobstudenten

De **jobstudenten** maken deel uit van wat men de 'stille slachtoffers' van de **COVID-19-crisis** zou kunnen noemen. Er werd namelijk voor hen **geen enkele compensatoire maatregel voorzien**, terwijl deze jobs vaak een belangrijke inkomensbron voor de financiering van hun studies vormen.

De vertraging van de economische activiteit ingevolge de afzonderingsmaatregelen heeft talrijke ondernemingen ertoe aangezet om heel wat werknemers met tijdelijke werkloosheid te sturen. Ook de studenten werden niet gespaard en **de aanbiedingen inzake studentenjobs zijn een stuk minder talrijk dan de vorige jaren**.

Verschuivende evoluties van de wetgeving hadden tijdens de laatste jaren tot een toename van het aantal studentenjobs geleid en tussen 2012 en 2019 waren

er ongeveer 120.000 jobstudenten bijgekomen (van 441.749 tot 560.996).

Deze aangroei was nog steeds aanwezig tijdens het eerste trimester van 2020 (Q1 zie figuur 5), waarna de verplichte lockdown vanaf de maand maart 2020 zich heeft laten gevoelen. De grootste vermindering vond plaats tijdens het 2de trimester (Q2), periode tijdens dewelke tal van activiteitensectoren werden stilgelegd. Alle indicatoren gingen in dalende lijn, of het nu ging om het aantal werkgevers (-18,5%), het aantal ingevulde posten (-33%) of het aantal jobstudenten (-28,5%, of van 313.524 tot 223.919).

Tot de **meest geïmpacteerde sectoren** behoren de **administratieve en ondersteunende diensten** (voornamelijk de uitzendkantoren) en de **HORECA**. Andere sectoren hebben daarentegen op meer studentenwerk beroep gedaan, zoals de land- en tuinbouw (voornamelijk omwille van het feit dat het moeilijker was om buitenlandse werknemers aan te werven) en deze van de gezondheid en de sociale diensten die uitgeput waren ingevolge de aanzienlijke werklast ingevolge de COVID-19-epidemie. De

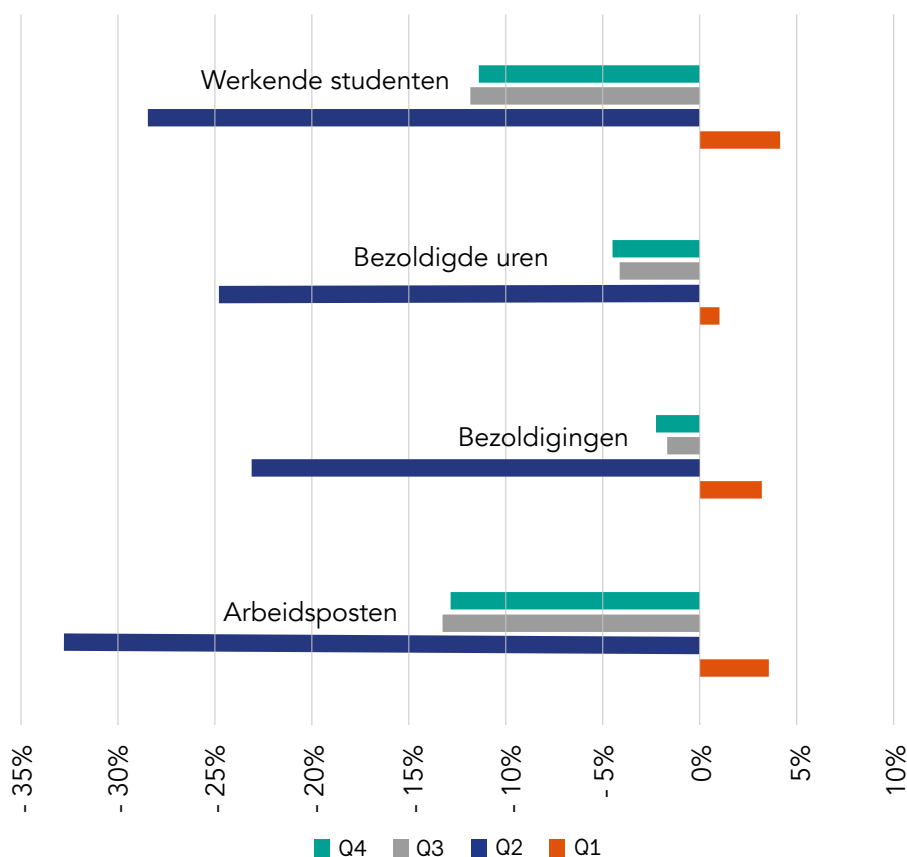
gezondheidssector rekruteert eveneens studenten die de nodige kwalificaties moeten verwerven in het kader van hun opleiding, zoals de studenten verpleging.

Tijdens het 3de en 4de trimester van 2020 was er nog steeds een daling van het aantal studentenjobs, maar in een mindere mate. Deze daling bedroeg 79.300 (-13,5%) en 43.250 (-13%) eenheden in verhouding tot de dezelfde trimesters van vorig jaar. De vaststellingen inzake de meest en minst geïmpacteerde sectoren waren gelijkaardig aan deze tijdens het 2de trimester van 2020. Ook de bouwsector vertoonde een toename van het aantal gepresteerde uren, met 12% (Q3) en 56% (Q4).

Vanuit globaal oogpunt waren in 2020 499.359 jobstudenten aan het werk in België (-11% in verhouding tot 2019). Zij hebben een totaal van 743.817 studentenjobs verricht (-14% in verhouding tot 2019) die door 63.698 werkgevers (-2% in verhouding tot 2019) werden aangeboden.

Het goede nieuws is dat **de arbeidsmarkt voor studenten zich**

Indicatoren studentenjobs: verschillen 2019-2020

Figuur 5: Indicatoren van de studentenjobs (Statistieken RSZ, 2020)

volgens Randstad stilaan herstelt. De jobstudenten waren immers tweemaal talrijker tijdens de paasvakantie 2021 in verhouding tot 2020. De situatie zou hetzelfde moeten zijn tijdens de zomervakantie vermits talrijke sectoren, die normaal heel wat studenten aan het werk stellen, hun activiteiten mogen hernemen (HORECA, attractieparken, bioscopen, enz.)²³.

Het verlies van een studentenjob heeft heel wat gevolgen. Eerst en vooral vanuit financieel oogpunt, want het hoger onderwijs vereist heel wat uitgaven (materieel, huisvesting, verplaatsingen, studentenleven, enz.) die

de familie niet altijd kan dragen. Maar studentenjobs vormen tevens een eerste beroepservaring die toelaat om zich te testen op de arbeidsmarkt en die in een cv kan worden opgenomen.

Tijdens deze periode is de situatie van de studenten in bestaansonzekerheid erop achteruitgegaan. Met de COVID-19-crisis hebben heel wat studenten hun job(s) verloren, met aanzienlijke gevolgen voor hun leefomstandigheden, namelijk de betaling van de huur, de schoolkosten, de kosten voor voeding, of nog, voor gezondheidszorg. Deze studenten hebben geen toegang tot tijdelijke werkloosheid omwille van

de niet-erkenning van het statuut van student als volwassene of werknemer in opleiding.

Bepaalde ouders hebben bovendien hun inkomen zien dalen (inkomensverlies, werkloosheid, opschorting van activiteiten) en verkeren soms niet meer in de mogelijkheid om hun kind(-eren) bij hun studies te ondersteunen.

c) Financiële steun

De FEF²⁴ is van oordeel dat een derde van de jongeren in 2021 meer problemen ondervinden om hun studies te betalen. Volgens een enquête van de FEF bij 7.700 studenten hebben 32% van de studenten bijkomende moeilijkheden om hun studies te betalen. Immers, voor 22% van hen heeft de crisis een impact gehad op de mogelijkheid om hun schoolkosten te financieren, en 39% kunnen maar moeilijk hun voeding en gezondheidszorg betalen.

De federale Regering heeft een toelage van nagenoeg 115 miljoen euro²⁵ verleend aan de OCMW om hen in de mogelijkheid te stellen om materiële, sociale, medische, medisch-sociale en psychologische steun te verlenen aan hun begunstigden, waaronder de studenten die in het kader van de COVID-19-crisis een gedeelte van hun inkomen zijn verloren en hun dagelijkse uitgaven of medische kosten niet meer kunnen betalen. De OCMW mogen deze toelage gebruiken om hulp inzake digitale ondersteuning te verlenen, met name om formaliteiten online, sociale contacten en schoolondersteuning te bevorderen, of om steun op het vlak van gezondheidszorg te verstrekken.

²³ Randstad. (2021). De studenten aan het werk – De impact van de COVID-19-crisis.

²⁴ Fédération des étudiants francophones. (2020). 'Action symbolique : les étudiants ont dépassé les 47 millions de pas contre la précarité et pour le refinancement'. Website: <https://fef.be/2020/11/20/les-etudiants-ont-depasse-les-47-millions-de-pas-contre-la-precarite-et-pour-le-refinancement/>.

²⁵ Pôle académique de Bruxelles. (2021). 'COVID-19 : aide aux étudiants'. Website: <https://www.poleacadubruelles.be/covid-19-aide-aux-etudiants/>.

²⁶ Een petitie gelanceerd in mei 2020 werd ondertekend door 26.270 studenten van de Vlaamse gemeenschap om meer aandacht te vragen voor hun situatie en voor concrete maatregelen: AVAAZ. (2021). *Studenten voelen zich onvoldoende betrokken: geef onze stem in deze crisis kracht bij*. Website: (https://secure.avaaz.org/community_petitions/nl/overheid_en_universiteiten_studenten_voelen_zich_onvoldoende_betrokken_in_de_coronacrisis_geef_onze_stem_kracht_bij/).

CONCLUSIE

De gezondheidscrisis en de daarop volgende afzonderingsmaatregelen hebben het dagelijkse leven van de studenten van het hoger onderwijs grondig verstoord. Zij hebben namelijk een grote reeks van verschillende afzonderingsregelingen over een relatief korte periode gekend. Dat heeft hen verplicht om zich voortdurend aan zeer wisselende regels aan te passen zonder altijd op steun of een aangepaste begeleiding te kunnen rekenen. Tijdens deze periode hebben heel wat studenten geklaagd over het gebrek aan aandacht voor hun situatie vanwege de instellingen van het hoger onderwijs en de Regeringen, evenals over het gebrek aan bezorgdheid voor de groeiende druk op hun opleidingen²⁶.

De COVID-19-crisis heeft iedereen getroffen maar het zijn de meest kwetsbare en bestaansonzekere groepen die het nog het zwaarst werden getroffen, met inbegrip van de studenten.

De instellingen van het hoger onderwijs en de Regeringen hebben gereageerd op de oproep van de studenten, door bijzondere maatregelen voor te stellen waarvan we hier een kort overzicht geven.

In de Vlaamse gemeenschap werd een bedrag van 38 miljoen euro vrijgemaakt om de bijkomende uitgaven

te compenseren, met name voor de digitalisering van de leerprocessen en de preventiemaatregelen, maar tevens voor de bijkomende investeringen in de onthaalstructuren voor studenten. De Regering van de Fédération Wallonie-Bruxelles heeft van haar kant in november 2020 een budget van 24 miljoen euro voorzien voor steunmaatregelen ten behoeve van de instellingen van het hoger onderwijs en van de studenten om de gezondheidscrisis aan te kunnen. Er werd een bedrag van 9,3 miljoen euro toegekend aan de onderwijsinstellingen om de werkingskosten van de crisis te dekken, en een bedrag van 10 miljoen euro moet hen toelaten om de toename van het aantal studenten, die als "financierbaar" worden beschouwd, te ondervangen. Er wordt nog een andere enveloppe van 2,285 miljoen euro vrijgemaakt om de sociale diensten van de instellingen van het hoger onderwijs te versterken, om de studenten, die moeilijkheden ondervinden ingevolge de sanitaire crisis, in de mogelijkheid te stellen om rechtstreekse en individuele hulp te genieten, of het nu gaat om studies, huur, verplaatsingskosten of om psychologische raadplegingen.

Ook op het lokale niveau werden verschillende initiatieven genomen, door instellingen van het hoger onderwijs of door andere instellingen (gemeenten, provincies, VZW, enz.). Deze worden gecentraliseerd bij de Fédération

Wallonie-Bruxelles door de academische polen die de universiteiten, hogescholen, kunstschole en scholen van sociale promotie voor elke provincie verenigen. Aldus wil men de studenten toelaten om in deze crisisperiode steun te vinden.

Het doel van dit dossier bestond er niet in, een volledig beeld van de situatie te verschaffen waarin deze jongeren zich sedert meer dan een jaar bevinden, maar om het licht te werpen op de realiteit zoals deze door sommigen wordt beleefd, en in zekere mate op het gebrek (onmogelijkheid tot) aan antwoorden vanwege de overheid, maar tevens van de instellingen van het hoger onderwijs.

Deze crisis heeft op de zwakheden van het hoger onderwijs, die reeds voor de COVID-19-pandemie bestonden, gewezen en heeft deze nog versterkt.

En behalve de maatregelen die op korte en middellange termijn worden genomen, moeten er meer structurele wijzigingen worden doorgevoerd wat betreft de organisatie van het onderwijs, te beginnen met bijkomende financiële middelen, het in aanmerking nemen van de geestelijke gezondheid, de omstandigheden en de werklast van de studenten, enz.

Stuk voor stuk reflecties waarmee men zo snel mogelijk moet starten...

De Week van de Circulaire Economie van Brupartners: een terugblik

CONTEXT

Sedert de industriële revolutie is het economisch succes van onze samenlevingen gebaseerd op het model "winnen-vervaardigen-verbruiken-afdanken". Het betreft een lineair model waarbij elk product op een dag zijn levenseinde bereikt. Elk product eindigt bijgevolg als afval en wordt uiteindelijk vernietigd. Welnu, dit model veronderstelt dat de natuurlijke grondstoffen voortdurend en in overvloed beschikbaar zijn.

De klimaatopwarming, de steeds grotere toename van de wereldbevolking en de uitputting van de natuurlijke grondstoffen tonen aan dat dit **lineair model niet houdbaar is op lange termijn**. Deze fenomenen vormen vandaag uitdagingen die een transitie van onze productie- en verbruikswijzen vereist, een transitie naar een nieuwe, meer circulaire economie.

WAT IS DE CIRCULAIRE ECONOMIE?

Tijdens de webinar met als titel: "Circulaire Economie: waarover gaat het?", heeft **Emmanuel Mossay**, expert in circulaire economie en gastdocent aan de ULB-

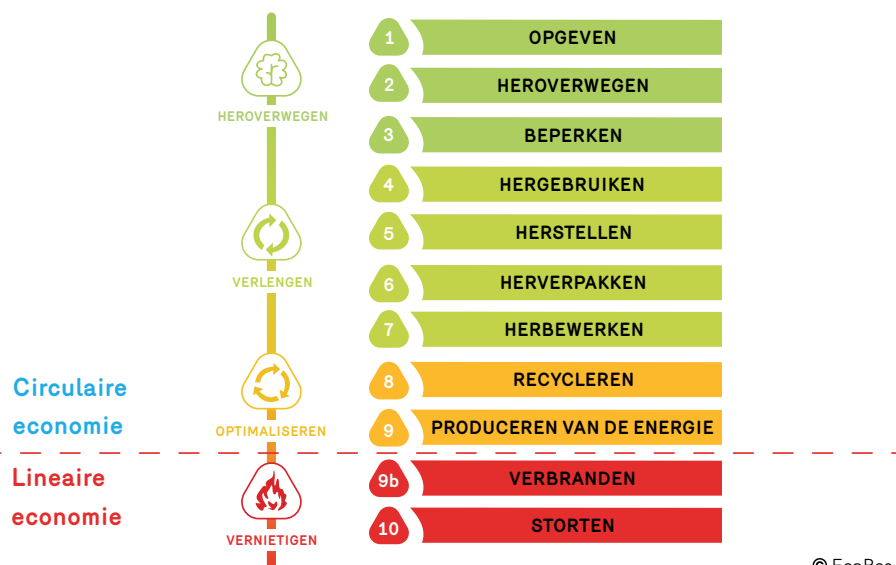
UCLouvain-UNamur-ULiège aan de circulaire economie een korte inleiding gewijd.

En zie hier de definitie die door het Brussels gewest is weerhouden onder de 114 bestaande definities die in de wereld worden gehanteerd: "De circulaire economie is een economisch systeem van uitwisselingen en productie dat – tijdens de hele levenscyclus – van de producten (goederen en diensten) de doeltreffendheid van het gebruik van grondstoffen wil verhogen en de impact op het leefmilieu wil beperken door in te zetten op het welzijn van de individuen".

De beginselen van de circulaire economie worden weergegeven in de "schaal van LANSINK", ook **prioriteitschaal van de circulaire economie** genaamd. Deze nodigt uit om de grondstoffen te heroverwegen, hun levensduur te verlengen en om deze grondstoffen te optimaliseren (zie het schema).

Volgens Emmanuel Mossay vertoont de circulaire economie **3 essentiële uitdagingen** die het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal moeten aangaan:

Prioriteren van de circulaire transitie

© EcoRes

© Pixabay

Van 26 tot 30 april heeft Brupartners zijn Week van de Circulaire Economie georganiseerd: een week van webinars, publicaties en afspraken op zijn internetsite en op de sociale netwerken.

Tijdens deze week hebben sprekers uit de academische, private, verenigings- en publieke wereld hun opvattingen gedeeld over de uitdagingen van de circulaire economie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, en met name inzake bescherming van het leefmilieu, vooruitzichten inzake werkgelegenheid en economische ontwikkeling.

Verschillende terreinspelers hebben van hun kant op concrete wijze hun projecten op het vlak van circulaire economie voorgesteld.

Wij nodigen u uit om in deze Focus de interviews te ontdekken met **Julien Dumont**, coördinator van het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie bij Leefmilieu Brussel, **Melissa Stoia**, directrice Duurzame Ontwikkeling en Circulaire Economie bij Synergie Montréal, en met **Mendel Giezen**, docent Duurzame stedelijke ontwikkeling en infrastructuur aan de Universiteit van Amsterdam.

¹ Definitie van het ADEME, het "Agence française de l'environnement et de la maîtrise de l'énergie".

1. Het economisch model herbekijken

Waarom is het vandaag zo moeilijk om oplossingen aan te reiken voor bepaalde uitdagingen, zoals de mobiliteit, het economisch herstel, de bescherming van het leefmilieu – of nog – de gezondheid? Volgens Emmanuel Mossay is dit het gevolg van het feit dat we deze uitdagingen op een verschillende wijze zien en verder de denkwijzen en methodes gebruiken die deze problemen hebben veroorzaakt.

Het is bijgevolg nodig om andere denkwijzen aan te nemen en onze analytische benaderingen – die het meest voorkomen – met systemische benaderingen aan te vullen. De systemische benadering streeft er voornamelijk naar, verbanden te leggen tussen de verschillende elementen en door een analyse van deze wisselwerking te bepalen welke dynamieken moeten worden ingevoerd en op komende wijzigingen vooruit te lopen.

2. Herlokaliseren

Het gaaterom, op het lokale vlak opnieuw economische activiteiten te creëren en, bijgevolg, nieuwe arbeidsplaatsen. Een van de onderliggende uitdagingen van deze herlokalisering is de hybridisatie van de circulaire waardenketens: op een zelfde waardenketen bevinden zich meer en meer actoren die in het verleden geen contacten onderhielden. Voorbeeld: handelszaken die werken met ondernemingen voor aangepast werk, ambachtslieden, starters, enz.

3. De ontwikkeling van nieuwe economische modellen bevorderen

→ De ontwikkeling van het circulair aanbod bevorderen dankzij vernieuwingen op het wettelijke vlak

Voorbeeld: vanaf 1 januari 2021 is de herstelbaarheidsindex in Frankrijk van toepassing op 5 categorieën van elektrische en elektronische en

elektrische huishoudproducten. Dit instrument is ingevoerd door de [anti-verspillingswet voor een circulaire economie](#) en streeft naar een betere informatie van de verbruiker over het min of meer herstelbaar karakter van zijn aankopen.

→ De ontwikkeling van het circulair aanbod bevorderen dankzij overheidsopdrachten

De overheid moet op dit vlak een voorbeeldrol vervullen. Overheidsopdrachten zijn een hefboom voor de transitie naar meer duurzame productie- en verbruikswijzen. Het Brussels gewest moet daarom - via zijn overheidsopdrachten - de ontwikkeling van innoverende oplossingen op het vlak van circulaire economie bevorderen.

Wij nodigen u uit om hieronder de interviews van verschillende sprekers tijdens de Week van de Circulaire Economie van Brupartners te ontdekken.

DE VERSCHILLENDE BELEMMERINGEN VOOR DE TRANSITIE NAAR DE CIRCULAIRE ECONOMIE IN BRUSSEL

© Leefmilieu Brussel

Julien Dumont

Julien Dumont is coördinator van het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie en Economie in transitie bij Leefmilieu Brussel.

Brupartners: Wat zijn de verschillende belemmeringen voor de transitie naar de circulaire economie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest?

Julien Dumont: Het kader waarbinnen de economie zich ontwikkelt, werd enkele decennia geleden gecreëerd en de nieuwe circulaire economische modellen

maken het steeds meer verouderd. De transitie naar een circulaire economie stuit derhalve op verschillende soorten belemmeringen:

→ **Regelgeving:** de regelgeving is ontworpen om een degeneratieve lineaire economie te omkaderen, terwijl de circulaire economie regeneratief is en moet worden gefaciliteerd.

→ **Belastingwezen:** het belastingwezen moet evolueren om een voordeel te geven aan de circulaire economie, die haar sociale en ecologische externaliteiten internaliseert in plaats van ze door de gemeenschap te laten dragen. Dit zou kunnen gebeuren door de BTW of de belasting op arbeid te moduleren, gezien de circulaire economie de "pech" heeft veel lokale banen te creëren.

→ **Financiën:** de circulaire economie moet voor haar economische, maar ook ecologische en

sociale meerwaarde worden bevat. Dit moet leiden tot een verandering in de manier waarop leningen, financieringen en kapitaalinvesteringen tot stand komen. In de toekomst zou investeren in de lineaire economie riskanter moeten zijn dan investeren in de circulaire economie.

→ **Vraag:** de circulaire economie moet de norm worden. Hiertoe moet een beroep worden gedaan op de overheidsopdrachten, die 16% van het Belgische BBP vertegenwoordigen. Deze voorbeeldfunctie van de overheden kan de markt doen omslaan.

Brupartners: Wat staat er op het spel bij de overheidsopdrachten?

Julien Dumont: Dit is een grote uitdaging. Subsidies laten het inderdaad toe om risico's te nemen voor het opstarten van circulaire economieprojecten, maar circulaire

ondernemers en ondernemingen moeten zich ook zonder subsidies kunnen ontwikkelen. Daarvoor hebben ze klanten nodig. Overheidsopdrachten kunnen een sterke vraag creëren, waardoor de circulaire economie in plaats van een niche de norm kan worden. Volgens de regel van Maloney² heeft een innovatie of trend een marktpenetratiegraad van ongeveer 16% nodig om door de meerderheid te worden aangenomen. 16% is precies het aandeel van de overheidsopdrachten in het Belgische BBP.

Brupartners: Wat zijn de projecten die door de CiReDe worden uitgevoerd? Welke thema's zullen dit jaar aan bod komen?

Julien Dumont: De CiReDe³ wil de regelgevende belemmeringen voor de circulaire economie wegnemen, door de Besturen en sociale partners te laten samenwerken. Dit jaar zullen we vooral rond 2 thema's werken: **circulaire gebouwen** en **bioafval**.

Brupartners: Waarom is het belangrijk om overheden en sociale partners te laten samenwerken?

Julien Dumont: Deze samenwerking is van essentieel belang, omdat ze voor iedereen een grotere efficiëntie oplevert. Dankzij deze dialoog kunnen de Besturen hun doelgroepen beter bevatten en leren kennen, waardoor ze hun doelstellingen gemakkelijker kunnen behalen, zonder dat ze hun teksten voortdurend moeten herzien. Voor de sociale partners biedt deze samenwerking de mogelijkheid om te worden gehoord, maar ook om over een duidelijk, stabiel en faciliterend kader te beschikken.

Dit is collectieve intelligentie: *“Alleen gaan we sneller, samen komen we verder”.*

“Overheidsopdrachten kunnen een sterke vraag creëren, waardoor de circulaire economie in plaats van een niche de norm kan worden”

Melissa Stoia

Melissa Stoia is Directrice Duurzame ontwikkeling en circulaire economie bij Synergie Montréal.

MONTREAL: DE CIRCULAIRE ECONOMIE, EEN WEG NAAR DE TOEKOMST

Brupartners: Welke diensten biedt Synergie Montréal aan?

Melissa Stoia: [Synergie Montréal](#) heeft als opdracht om een ondernemend ecosysteem te creëren dat op de circulaire economie is gericht. De industriële symbiose, die door de organisatie voor economische ontwikkeling *PME MTL Est-de-l'Île* wordt voortgestuwd, begeleidt ondernemingen bij hun transitie door middel van adviesdiensten, netwerkactiviteiten, strategische monitoring en technische ondersteuning voor het aannemen van strategieën voor een circulaire economie. De begeleiding kan individueel of in groepsverband worden verleend en is bedoeld voor ondernemingen in Montreal, zowel uit de particuliere sector als uit de sociale economie.

Brupartners: Met welk(e) type(s) ondernemingen heeft u samengewerkt?

Melissa Stoia: In de afgelopen 5 jaar hadden de acties van Synergie Montréal betrekking op meer dan 500 KMO's in Montreal. Deze ondernemingen hebben een verschillend profiel en komen uit verschillende sectoren. **Industriële**

² Maloney, Chris, The Secret to Accelerating Diffusion of Innovation: The 16% Rule Explained, Innovate or Die, 10 mei 2010. Web. 04 Apr. 2016.

³ De CiReDe, of Circular Regulation Deal, is een instrument om de ontwikkeling van de circulaire economie in het Brussels Gewest te versterken. Deze samenwerking tussen de openbare en de particuliere sector is erop gericht de belemmeringen in de regelgeving waarmee de actoren op het terrein en de besturen worden geconfronteerd, op te sporen en weg te nemen. De uitdaging bestaat erin om een evenwicht te vinden tussen de aanpassing van de regelgevingen ter bevordering van de circulaire economie en het behoud van een hoog niveau van milieubescherming.

productiesectoren zoals meubelen en houtbewerking, chemicaliën, metaalproducten en kunststoffen werden aanvankelijk aangewezen als sleutelsectoren waar de potentiële impact groot leek, en terecht. In de loop der jaren zijn ondernemingen in de **biovoedings- en textielsector** naar voren gekomen als ondernemingen die een belangrijke rol spelen bij de transitie, met name omdat zij dicht bij de eindconsument staan. Wat **winkels en dienstverlenende ondernemingen** betreft, ook zij zijn de afgelopen jaren de weg van de circulaire economie ingeslagen.

Wat de omvang betreft, **zijn de ondernemingen waarmee wij werken meestal KMO's**, met minder dan 100 werknemers. Het team van Synergie Montréal heeft de gelegenheid gehad om met zowel ZKO's als met grote groepen te werken. Daaruit blijkt niet de omvang of de omzet de gemeenschappelijke noemer te zijn, maar veeleer de **wens om concrete actie te ondernemen om de praktijken binnen de onderneming te verbeteren**.

Daarnaast hebben wij samengewerkt met zowel particuliere ondernemingen als ondernemingen uit de sociale economie, en zelfs met gemeenschapsorganisaties. Het mooie van de circulaire economie is dat zij ons in staat stelt om universums te verbinden die elkaar voorheen niet ontmoetten en om win-winsituaties te creëren uit wat ooit de weg van de afvalstoffen zou hebben gevolgd.

Brupartners: Waar komt het idee van circulaire ontwikkeling in Montreal vandaan?

Melissa Stoia: Synergie Montréal is het pioniersinitiatief in Montreal op het gebied van de circulaire economie. Het idee van industriële symbiose was elders in Quebec al, op embryonale wijze, aan het werk en was vooral gericht op het verkleinen van de ecologische voetafdruk. In Montreal is het idee

eerder ontstaan uit de **behoefte om een deel van het grondgebied, l'Est-de-l'Île, waar de olie-activiteit was afgenomen, te herontwikkelen**. Na een mobilisatie van de lokale sociaaleconomische actoren werd in 2012 door de Association industrielle de l'Est de Montréal een studie besteld bij de École Polytechnique de Montréal om de basis voor een strategische toekomst voor dit grondgebied te leggen. Gebaseerd op het voorbeeld van de Kalundborg-symbiose⁴ in Denemarken, heeft deze studie het toegelaten om de **industriële ecologie** te identificeren als een veelbelovende weg voor de herontwikkeling van l'Est de Montréal. Als één van de partners van de studie was *PME MTL Est-de-l'Île* aanwezig als economische ontwikkelaar om mogelijkheden voor de groei van zijn grondgebied en KMO's te vinden.

Zo werd vanaf 2014 de aanzet gegeven tot de oprichting van Synergie Montréal, de 1ste industriële symbiose van Grand Montréal, en werd deze industriële symbiose vanaf 2016 verder uitgerold. **Het is dus het idee van een territoriale herontwikkeling op basis van een complementariteit tussen de actoren dat aan de basis ligt van de circulaire economie in Montreal**. Synergie Montréal heeft sinds het begin kunnen rekenen op de steun van de Stad Montreal. Door een nauwe samenwerking kon dit model van economische ontwikkeling, dat zowel sober is vanuit ecologisch oogpunt als veelbelovend vanuit een oogpunt van territoriale veerkracht, worden gedemonstreerd.

Van een proefproject in l'Est-de-l'Île in 2016 tot een veelbelovend initiatief dat in 2019 tot de hele agglomeratie werd uitgebreid, heeft Synergie Montréal de weg vrijgemaakt voor een nieuwe vorm van economische ontwikkeling en zet zij haar missie voort om ondernemingen door middel van verschillende circulariteitsstrategieën bij hun transitie te ondersteunen.

“De stad Montreal beleeft een ware geestdrift voor de circulaire economie, die duurzaam lijkt te willen zijn, en dit ten bate van iedereen!”

Brupartners: Het ecosysteem van Montreal is volop aan het veranderen. Kunt u ons hier meer over vertellen?

Melissa Stoia: De laatste 5 jaar is het aantal circulaire economie-initiatieven **geëxplodeerd**, en dat is een goede zaak! Alle sectoren van de economie van Montreal worden opgeroepen om hieraan deel te nemen. Of het nu om particuliere ondernemingen, de institutionele wereld of de openbare Besturen gaat, niemand kan eraan ontsnappen! Ook de onderzoeksweld is goed vertegenwoordigd en biedt toegang tot informatie die vroeger ontoegankelijk was en die vandaag een formidabele hefboom voor actie vormt.

De instanties voor economische ontwikkeling omarmen nu dit nieuwe model en passen hun instrumenten aan om ervoor te zorgen dat ze aan de transitie bijdragen. **Wat de financiële kant betreft, hebben heel wat programma's ter ondersteuning van de transitie het levenslicht gezien**

© Synergie Montréal

⁴ Kalundborg is een kleine stad met ongeveer 20.000 inwoners en ligt ongeveer 100 km ten westen van Kopenhagen. Aan het eind van de jaren 50 heeft de Deense Regering Kalundborg gekozen als vestigingsplaats voor een aantal grote ondernemingen, die grote afnemers van grondstoffen waren. Dit omvat 5 belangrijke historische partners: een raffinaderij (Statoil), een elektriciteitscentrale (Asnaes), de hoofdvestiging van Novo Nordisk (biotechnologie), een gipsplaatfabriek (Gyproc) en tenslotte het gemeentebestuur zelf.

en zijn de investeringsvormen divers en uiteenlopend. We denken hierbij met name aan het investeringsfonds van 30M\$ in de circulaire economie van [Fondaction](#), in partnerschap met [Recyc-Québec](#) en de stad Montreal, waar het investeringsvehikel in de vorm van equity of semi-equity wordt gebruikt om ondernemingen met circulaire bedrijfsmodellen voort te stuwen. Dit is een primeur, zowel wat betreft de tripartiete vorm van samenwerking tussen de instanties die het fonds aanwenden als wat betreft de thematiek waarop de investeerders zich richten.

Bovendien worden er, in samenhang met de verschillende plannen van de Stad Montreal, steeds meer initiatieven ontplooid, zowel op het niveau van organisaties als van ondernemingen en burgers. De Stad Montreal beleeft een ware geestdrift voor de circulaire economie, die duurzaam lijkt te willen zijn, en dit ten bate van iedereen!

Brupartners: De circulaire economie-strategie die door de stad Montreal werd ontwikkeld, ondersteunt verschillende al bestaande plannen. Welke?

Melissa Stoia: Het [plan directeur de la gestion des matières résiduelles de l'agglomération de Montréal 2020-2025](#) (PDGMR), [het klimaatplan 2020-2030](#) dat aansluit bij de doelstellingen inzake duurzame ontwikkeling van de VN, en het [economisch relanceplan](#) zijn nu allemaal doorspekt met circulaire economie. De Stad Montreal beschouwt de circulaire economie niet langer als een bijkomstigheid, maar als een transversale pijler in elke planning die haar in staat zal stellen om de verschillende vooropgestelde doelen te behalen.

CIRCULAIR AMSTERDAM

Brupartners: Wanneer en waarom is de circulariteit in Amsterdam ontwikkeld?

Mendel Giezen: De circulaire economie is in Amsterdam tijdens de financiële crisis echt van de grond gekomen. Woningbouw, ruimtelijke ordening en economie bevonden zich toen in een volledige impasse. Er moest dus worden nagedacht over andere manieren om de economie te organiseren en de stedelijke ontwikkeling te bevorderen.

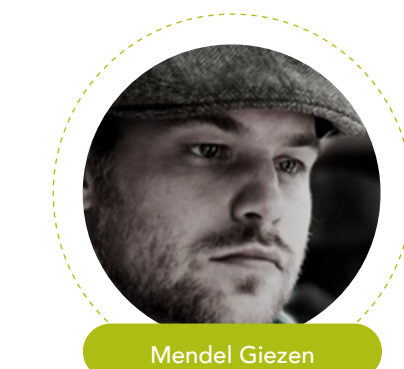
Er zijn toen veel initiatieven ontwikkeld, zoals [De Ceuvel](#)⁵ en de [Buiksloterham](#)⁶. Dit heeft in 2015 geleid tot de ontwikkeling van het stappenplan [Amsterdam Circulair: routekaart voor stad en regio](#)⁷. Het concept heeft zich vervolgens verder ontwikkeld en werd op stedelijk niveau ten uitvoer gelegd.

Brupartners: Kunt u ons iets vertellen over uw experimenten ter zake?

Mendel Giezen: Amsterdam kent veel experimenten op het gebied van de circulaire economie, zoals het project [De Ceuvel](#) (zie hoger), waarbij met verschillende circulaire technologieën wordt geëxperimenteerd. Dit gaat van het gebruik van planten om bodems te reinigen tot het creëren van aquaponics-systemen⁸.

Een andere belangrijke ontwikkeling in Amsterdam is het stappenplan [Circulaire gronduitgifte](#) met betrekking tot circulair bouwen. Het maakt het mogelijk om de circulariteit te stimuleren en te monitoren, voorafgaandelijk aan de planningsfase. Eens de grondvergunningen zijn afgegeven, is het moeilijker om als gemeente eisen op het gebied van ontwikkeling te stellen.

Brupartners: 2017 was een scharnierjaar voor de circulaire economie in Amsterdam. Waarom?

Mendel Giezen

© Universiteit van Amsterdam

Mendel Giezen is Hoogleraar stedelijke ontwikkeling en duurzame infrastructuur aan de Universiteit van Amsterdam.

Mendel Giezen: In 2017 hebben we het programma ["Circulair Innovatieprogramma: Leren om te doen"](#) opgezet, met als doel de kennis rond de circulaire economie in de stad verder te ontwikkelen, door een 73-tal experimenten en innovaties te stimuleren.

Hierdoor is Amsterdam een voorloper op het gebied van circulaire economie geworden. Gelijklopend zijn we doorgedaan met de ontwikkeling van nieuwe acties en

⁵ De Ceuvel is een dorp voor starters en freelancers, dat 3 jaar geleden in een voormalige scheepswerf werd opgezet. Een twaalfstal binnenschepen die weer aan wal werden gebracht, werden er tot kantoren of coworking-ruimtes omgebouwd.

⁶ De wijk Buiksloterham, in het noordelijk deel van Amsterdam, is in 5 jaar tijd één van de meest prominente plekken van de Nederlandse hoofdstad geworden. De bewoners hebben dit gebied omgevormd tot een stedelijk laboratorium, waar zij nieuwe manieren uitproberen om hun huizen te bouwen en om hulpbronnen te verbruiken of te delen.

⁷ Amsterdam heeft zich een stappenplan vooropgesteld om in 2050 een volledig circulaire economie te bereiken, door de productie- en consumptieketens te beheersen. Dit plan beschrijft de acties die moeten worden gevoerd om het gebruik van nieuwe grondstoffen tegen 2030 te halveren en om zich tegen 2050 volledig op een circulaire economie aan te sluiten.

⁸ Aquaponics creëert een ecosysteem tussen de teelt van planten en het kweken van vissen, waarvan de uitwerpselen als meststof worden gebruikt.

© space&matter

monitoringinstrumenten om meer zichtbaarheid aan de al geboekte vooruitgang te geven.

Brupartners: Wat houdt het programma "Amsterdam Circular 2020-2025" in?

Mendel Giezen: "Amsterdam Circular 2020-2025" is een nieuwe fase in de implementatie en ontwikkeling van de circulaire economie in een stedelijke context. In dit programma wordt de circulaire economie geïntegreerd met de **Donut-economie van Kate Raworth**⁹, die een evenwicht zoekt tussen de planetaire ecologische grenzen en de maatschappelijke sub-grenzen. Naar mijn mening legt deze theorie echter niet duidelijk uit hoe de verschillende planetaire grenzen in stedelijke grenzen worden vertaald.

Kan een stad bovendien 100% circulair zijn als zij één van de grootste havens van Europa heeft en als het grootste deel

van het voedsel in haar supermarkten uit andere regio's komt? Bovendien zijn de meeste acties van vrijwillige aard. Dit zal tot op zekere hoogte mogelijk zijn, maar zonder duidelijke wettelijke en economische kaders zal het onmogelijk zijn om een wezenlijk verschil te maken of om tot 100% circulariteit te komen. En deze kaders moeten in de meeste gevallen afkomstig zijn van andere institutionele schaalniveaus, zoals het Koninkrijk. Een laatste belangrijk aspect, dat in het boek van Raworth prominent aanwezig is, maar minder in dit actieprogramma, is de wijze waarop gelijke kansen binnen de bevolking worden opgevat. Niet iedereen is in staat om aan zelfbouw te doen, en niet iedereen zal intrinsiek gemotiveerd zijn om meer geld aan lokale producten te besteden. Niet iedereen kan immers meer geld uitgeven. Hoe denkt de stad dit aan te pakken en zal men concreter worden inzake de herverdelingsmaatregelen die moeten worden toegepast om iedereen bij de transitie te betrekken?

© Universiteit van Amsterdam

Indien u zich verder in het onderwerp van de circulaire economie wil verdiepen, welnu dan nodigen wij u uit om de verschillende publicaties over deze bijzondere week op de website www.brupartners.brussels te ontdekken (tabs "Debatten van Brupartners" en "Publicaties"). U kan eveneens de 2 georganiseerde webinars en het filmpje over de circulaire bouw herbekijken op het [YouTube-kanaal](#) van Brupartners.

⁹ De donut-theorie werd uitgevonden door Kate Raworth, een Engelse econome die armoede wilde uitroeien en een einde aan de vernietiging van het leefmilieu wilde stellen. Ze biedt een kompas voor een leefbare economie, die rekening houdt met zowel de menselijke basisbehoeften als de ecologische grenzen van onze aarde. Zeven beginselen liggen ten grondslag aan de uitvoering van deze visie.

De Adviezen van Brupartners

Uitgebracht tussen 25 februari en 20 mei 2021

DIVERSITEIT - GELIJKHEID VAN KANSEN – ARMOEDE

A-2021-029-BRUPARTNERS

Voorontwerp van ordonnantie tot wijziging van de ordonnantie van 4 september 2008 betreffende de strijd tegen discriminatie en de gelijke behandeling op het vlak van de tewerkstelling.

22 april 2021

ECONOMIE

A-2021-012-BRUPARTNERS

Ontwerpbesluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende steun aan ondernemingen die niet-essentiële activiteiten uitoefenen in het kader van de COVID-19 gezondheidscrisis.

25 februari 2021

A-2021-022-BRUPARTNERS

Ontwerpbesluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende steun aan de ondernemingen van de sectoren van de toeristische logies, de discotheken, de restaurants en cafés en sommige van hun leveranciers, de evenementen, de cultuur, het toerisme en de sport in het kader van de gezondheidscrisis COVID-19.

22 april 2021

A-2021-024-BRUPARTNERS

Ontwerp van besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende steun aan de ondernemingen van de toeristische logiessector in het kader van de gezondheidscrisis COVID-19.

22 april 2021

A-2021-028-BRUPARTNERS

Ontwerpbesluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot wijziging

van het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 19 juli 2017 houdende uitvoering van de ordonnantie van 13 januari 1994 betreffende de bevordering van de buitenlandse handel van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

22 april 2021

A-2021-032-BRUPARTNERS

Ontwerp van besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot wijziging van het bijzondere machtenbesluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering nr. 2020/010 van 30 april 2020 betreffende een gedelegeerde opdracht aan de nv Gewestelijke Investeringsmaatschappij voor Brussel (GIMB) voor de toekenning van kredieten aan Brusselse ondernemingen en de leveranciers van de horecasector vanwege de COVID-19-gezondheids crisis.

20 mei 2021

A-2021-033-BRUPARTNERS

Ontwerp van besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot wijziging van het bijzondere machtenbesluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering nr. 2020/047 van 17 december 2020 betreffende het verlenen van een handelshuurlening aan huurders in het kader van de COVID-19 gezondheidscrisis.

20 mei 2021

ENERGIE

A-2021-025-BRUPARTNERS

Ontwerpbesluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot wijziging van het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 8 december 2016 betreffende de energieaudit van de grote ondernemingen en de

energieaudit van de milieuvergunning.

22 april 2021

FINANCIËN - FISCALITEIT - BEGROTING

A-2021-036-BRUPARTNERS

Voorontwerp van ordonnantie houdende diverse maatregelen met betrekking tot de belasting op de inrichtingen van toeristisch logies op grond van de gezondheidscrisis van de COVID-19.

20 mei 2021

LEEFMILIEU

A-2021-014-BRUPARTNERS

Voorontwerp van ordonnantie houdende instemming met de wijziging van artikel 6 van het Protocol van Londen van 1996 bij het Verdrag van 1972 inzake de voorkoming van verontreiniging van de zee ten gevolge van het storten van afval en andere stoffen, en met de wijzigingen van de Bijlagen II en III bij het Ospar Verdrag van 1992 inzake de bescherming van het marien milieu van de Noordoostelijke Atlantische Oceaan.

25 februari 2021

A-2021-015-BRUPARTNERS

Ontwerpbesluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende de toekenningsvoorwaarden voor de "xxx" premie in ruil voor de schrapping van de nummerplaat van een voertuig.

25 februari 2021

A-2021-020-BRUPARTNERS

Advies na aanhangigmaking door Brugel betreffende de ontwerpen van tariefmethodologieën die vanaf 1 januari 2022 voor de waterdiensten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Raadpleeg de volledige adviezen op www.brupartners.brussels, tabblad Adviezen/Aanbevelingen!

toepasbaar zijn.
18 maart 2021

A-2021-021-BRUPARTNERS

Ontwerp van besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot vaststelling van de controlemethode en omstandigheden voor geluidsmetingen en ontwerp van besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot vaststelling van de controlemethode en omstandigheden voor trillingmetingen om de hinder voor de personen in de gebouwen te beoordelen.

18 maart 2021

A-2021-027-BRUPARTNERS

Ontwerp van besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende de begeleiding van gewestelijke en lokale besturen ten gunste van de uitrol van infrastructuur voor de verdeling van alternatieve brandstoffen.

22 april 2021

A-2021-031-BRUPARTNERS

Voorontwerp van ordonnantie tot wijziging van sommige bepalingen van de ordonnantie van 20 oktober 2006 tot opstelling van een kader voor het waterbeleid en de ordonnantie van 8 september 1994 tot regeling van de drinkwatervoorziening via het waterleidingnet in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om sociale maatregelen op te nemen.

20 mei 2021

A-2021-034-BRUPARTNERS

Ontwerp van besluit tot wijziging van het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 25 januari 2018 betreffende het instellen van een lage-emissiezone.

20 mei 2021

A-2021-035-BRUPARTNERS

Ontwerp van besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering houdende wijziging van meerdere uitvoeringsbesluiten van de ordonnantie van 2 mei 2013 houdende het Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing, betreffende de verwarmingssystemen en de klimaatregelingsystemen en met het oog op de gedeeltelijke omzetting van richtlijn (EU) 2018/2002.

20 mei 2021

MOBILITEIT

A-2021-018-BRUPARTNERS

Voorontwerp van ordonnantie houdende organisatie van het parkeerbeleid en herdefiniëring van de opdrachten en beheersmodaliteiten van het Parkeeragentschap van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

18 maart 2021

A-2021-023-BRUPARTNERS

Ontwerpbesluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot wijziging van het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 1 juni 2017 betreffende de bedrijfsvervoerplannen.

22 april 2021

OPENBARE MACHT - BESTUUR

A-2021-026-BRUPARTNERS

Ontwerpbesluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering houdende wijziging van het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Executieve van 15 maart 1990 houdende de regeling van de oprichting, de samenstelling en de werking van de Raad voor het Leefmilieu

voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
22 april 2021

A-2021-030-BRUPARTNERS

Voorontwerp van ordonnantie houdende bekrachtiging van de besluiten van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering genomen in uitvoering van de ordonnantie van 23 november 2020 tot toekenning van bijzondere machten aan de Brusselse Hoofdstedelijke Regering naar aanleiding van de COVID-19-gezondheids crisis.

20 mei 2021

RUIMTELIJKE ORDENING

A-2021-016-BRUPARTNERS

Wijziging van het BBP nr. 101 "Stroobants-Picardie" van de gemeente Evere.

25 februari 2021

TWERKSTELLING

A-2021-013-BRUPARTNERS

Initiatiefadvies betreffende de sociaal-professionele inschakeling van personen met een handicap in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

25 februari 2021

A-2021-017-BRUPARTNERS

Beginselnota - Hervorming van de materie inzake beroepskaarten.

18 maart 2021

A-2021-019-BRUPARTNERS

Ontwerp van besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot wijziging van het koninklijk besluit van 7 juni 2007 betreffende het opleidingsfonds dienstencheques.

18 maart 2021

“De “Territoires Zéro Chômeur”: wonderoplossing of dooie mus?”

Met Paul Timmermans en Yves Martens

Paul Timmermans

Paul Timmermans is Voorzitter van de 'Chambre emploi-formation' van de 'Instance Bassin Hainaut Sud'.

Yves Martens

Yves Martens is coördinator van het Collectief 'Solidarité Contre l'Exclusion'.

Brupartners: Wat zijn de belangrijkste principes van het concept van de 'Territoires Zéro Chômeur de Longue Durée' (TZCLD)? Welke stappen moeten er voor de uitvoering ervan worden gevolgd en welke actoren worden door dit soort projecten gemobiliseerd?

Paul Timmermans: Het principe is heel eenvoudig: het gaat erom in microgebieden (stadswijken, verzameling van verschillende dorpen, ...) een 'Entreprise à But d'Emploi' (EBE) op te richten die op exhaustieve wijze aan alle personen die langdurig van de arbeidsmarkt verwijderd zijn en die in dat microgebied wonen, een contract van onbepaalde duur aanbiedt in

activiteiten die niet met de bestaande concurreren en die aan de behoeften van de gemeenschap beantwoorden.

Dit project wordt eerst in een "consensusfabriek" tot stand gebracht. Vanaf de allereerste fasen worden bewoners en werkzoekenden

bij het proces betrokken en worden ze er partners in. Hun begrip van hun leefruimte in termen van behoeften en mogelijkheden en van de capaciteiten en competenties van de werklozen vormt de basis zelf van het verhoopte vernieuwingsproject. De andere actoren zijn ook doorslaggevend, maar meer in termen van ondersteuning, bezieling, netwerkvorming, enz. Samen vormen zij een "lokaal comité" dat het belangrijkste orgaan voor het lokaal bestuur zal zijn: onthaal, informatie en begeleiding van werkzoekenden, vaststelling van de behoeften en niet-concurrerende activiteiten, bepaling van de middelen, algemene oriëntaties van de onderneming, enz.

Brupartners: Het concept van 'Territoires Zéro Chômeur de Longue Durée' wordt vaak gekoppeld aan dat van 'Entreprise à But d'Emploi'. Wat zijn de grondslagen voor de oprichting van 'Entreprises à But d'Emploi'?

Paul Timmermans: De EBE heeft een echt ondernemingsstatuut en -werking, met werknemers die dezelfde rechten en plichten hebben als deze in andere ondernemingen. Maar het is een "omgekeerde" onderneming, in die zin dat ze werk en activiteiten zoekt voor de aangeworven werknemers (waarvan de competenties van tevoren zijn vastgesteld), in tegenstelling tot een onderneming die werk te produceren heeft en die competenties werft.

Hoewel zij deel uitmaken van een commercieel circuit, hebben deze ondernemingen een sociaal oogmerk en loonkosten die grotendeels door de overheid ten laste worden genomen. Men activeert er de uitkeringsuitgaven in de plaats van de werkzoekenden.

De TZCLD's veranderen nog meer de manier waarop er naar de laaggeschoolden, het tewerkstellingsbeleid en de inschakelingspraktijken wordt gekeken. Zo identificeren we:

- De doorslaggevende rol van het lokale niveau en de nabijheid van actoren, om middelen vrij te maken en behoeften te laten overeenstemmen;
- De vrije en weloverwogen valorisatie van de capaciteiten van inwoners en werkzoekenden, die efficiënter (en waardiger) is dan het activeringsbeleid;
- De publieke erkenning van het arbeidscontract van onbepaalde duur als een persoonlijke bijdrage aan de gemeenschap en de solidariteit;
- Het beschouwen van tewerkstelling als een basisbehoefte, buiten de particuliere of openbare logica om, in een logica van complementariteit en niet van concurrentie.

Brupartners: Op welke wijze spelen lokale verkozenen en opinieleiders een sleutelrol bij de uitvoering van de TZCLD's?

Paul Timmermans: Op het territoriaal niveau spelen de verkozenen en opinieleiders een essentiële rol bij de samenstelling van het lokaal comité.

“ *Het lokale niveau, en de nabijheid van actoren, is van doorslaggevend belang om de middelen van een gebied te mobiliseren en om de behoeften van de inwoners en de werkzoekenden op elkaar te laten afstemmen* ”

Personne n'est inemployable,

toutes celles et tous ceux qui sont durablement privés d'emploi ont des savoir-faire et des compétences.

Ce n'est pas le travail qui manque,

c'est l'emploi, puisque de nombreux besoins de la société ne sont pas satisfaits.

Ce n'est pas l'argent qui manque,

puisque chaque année le chômage de longue durée entraîne de nombreuses dépenses et manques à gagner que la collectivité prend à sa charge.

Maar vanaf wanneer en tot waar zullen zij aanvaard worden om de stem van de inwoners en werkzoekenden als belangrijk te beschouwen? Welke geloofwaardigheid zullen zij hen toedichten? Welk gewicht zullen zij bij de oriëntatie en de besluitvorming in de schaal leggen? Welke plaats zullen zij innemen in de organisatie van deze lokale comités, wanneer deze blijvend zullen zijn opgericht? Deze vragen brengen een echte culturele omwenteling met zich mee.

Op het gewestelijk niveau is hun **steun** van essentieel belang **om het recht op experimenten te verkrijgen**. Dit is niet zomaar een nieuwe vorm van tewerkstelling. De weerstand van een te groot aantal inschakelingsactoren, die niet alleen vinden dat zij goed werk verrichten - wat niet te ontkennen valt - maar ook vinden dat zij te weinig middelen krijgen in verhouding tot de uitdagingen van hun sector - wat eveneens niet te ontkennen valt - remt het project af.

Dit model, dat is gebaseerd op vrij aanvaarde tewerkstelling als opbouwend element van waardigheid en eigenwaarde, op de mobilisatie van de burgers als factor van veerkracht van een gebied, op een participatieve wijze van bestuur, op een op duurzaamheid gebaseerd groei, en op andere elementen, **verdient het** ruimschoots om

buiten de gebruikelijke kaders om te worden uitgetoetst.

Brupartners: Welke risico's zouden de TZCLD's a priori inhouden voor de tewerkstelling (kwaliteit van de tewerkstelling, sociale rechten, enz.), als zij oplossingen zouden bieden om de werkloosheid in een bepaald gebied terug te dringen?

Yves Martens: Dit hangt uiteraard ten dele af van de voorwaarden voor de uitvoering van het project. Zelfs als het tegenovergesteld wordt beoogd, is het **risico van concurrentie met bestaande activiteiten en banen van betere kwaliteit** reëel, of het nu gaat om de particuliere commerciële sector, de social-profitsector of de overheidssector, zoals we dit in Frankrijk hebben kunnen vaststellen.

De misleidende naam van het project kan ook valse hoop wekken: de weinige personen die in het kader van het experiment in dienst zouden kunnen worden genomen, zullen uiteraard geenszins tot een gebied zonder werklozen leiden, met **de concurrentie en de selectie tussen kandidaat-werklozen** die dit met zich meebrengt. Dit zal des te gemakkelijker worden bereikt ten nadele van degenen die momenteel van uitkeringen zijn uitgesloten, gezien de financiering van het project gedeeltelijk op de "activering" van de uitkering

voor werklozen berust. Ook al is het de bedoeling om een bepaald aantal posten voor te behouden voor personen zonder enige uitkering, dan nog zal dit publiek, dat naar onze mening bij dit soort voorziening voorrang zou moeten krijgen, er in de praktijk waarschijnlijk enkel in de marge toegang toe hebben.

“ We moeten voorkomen dat er met de creatie van ‘Territoires Zéro Chômeur de Longue Durée’ ‘Territoires Zéro Droits Sociaux’ worden gecreëerd ”

Als de **loonvoorwaarden** van de barema's van de bedrijfssectoren afwijken en te laag zijn (zoals in Frankrijk), zou de situatie van de werknemer met een baan nauwelijks beter kunnen zijn dan toen deze er geen had, en soms zelfs slechter, in het bijzonder voor eenoudergezinnen. In Frankrijk zijn het trouwens vooral mannen die in het kader van deze voorziening werden aangenomen.

Bovendien zou een deel van de financiering van het project door het resultaat van de activiteit in gang moeten worden gezet. Er zullen dus **productiviteitsvereisten** zijn, die niet noodzakelijk verenigbaar zullen zijn met een logica van inschakeling en die ook op de selectie zullen wegen.

De **kwaliteit van het werk** zal ook afhangen van het paritair comité waarin het project zou worden opgenomen, van het al dan niet aanwezig zijn van een sterke vakbondsdelegatie en van een omkadering die zowel bekwaam is als zich bewust is van de specifieke kenmerken van inschakeling. De creatie van TZCLD's zou niet deze van TZDS of 'Territoires Zéro Droits Sociaux' mogen worden.

Tot slot lijkt de **micro-territorialisering van het tewerkstellingsbeleid** ons een inhoudelijk probleem voor de Brusselse werknemers te stellen: Actiris moet bijdragen tot de totstandbrenging van een arbeidsmarkt die iedereen in staat stelt om zijn competenties optimaal te benutten om toegang tot de arbeidsmarkt te krijgen. Deze voorziening zou echter in tegendeel bijdragen tot een nog grotere versnippering van de

arbeidsmarkt. Door de toekenning van een tewerkstellingssteun afhankelijk te maken van de buurt waarin men woont, dreigt dit project **onrechtvaardige situaties** te creëren waarbij twee Brusselaars die in dezelfde sociale omstandigheden verkeren, niet dezelfde rechten zullen hebben, afhankelijk van het feit of de ene in het projectgebied woont en de andere 500 meter verder.

Brupartners: Kan de uitvoering van de TZCLD-voorziening in Brussel voordelen voor het Gewest opleveren?

Yves Martens: We betwijfelen het echt. De kans is groot dat dit een nieuw gadget wordt, dat nog een laag toevoegt aan de wirwar van voorzieningen (terwijl men het toch steeds over vereenvoudiging heeft) en aan de versnippering van de middelen. Het zou coherenter zijn om **deze middelen aan te wenden om de sociale inschakelingseconomie te versterken** en vooral de **bestaande voorzieningen voor steun aan de openbare of social-profitsectoren** (bijv. GeCo¹), die een erkend sociaal nut hebben, werk bieden aan specifieke groepen met inachtneming van de barema's en overeenkomsten, een beproefde omkadering hebben, enz. en die momenteel schromelijk in middelen tekortschieten. Nu het Gewest er eindelijk in geslaagd is om een harmonisatie van de tewerkstelling van de OCMW's tot stand te brengen (inschakelingsbaan, ex artikel 60 §7), zou het bovendien een stap terug zijn om een nieuwe tewerkstellingsvoorziening tegen het minimumloon in het leven te roepen, of een voorziening die aan een paritair comité zonder echt barema of een echte inhoud is gekoppeld.

Brupartners: Wat zouden volgens u de absolute voorwaarden voor het welslagen van de TZCLD's zijn?

Yves Martens: Zoals u zult hebben begrepen, vinden wij dat dit project niet zou moeten worden uitgevoerd. Indien dit toch zou gebeuren, zijn wij van mening dat de gecreëerde tijdelijke

posten **bij voorrang ter beschikking** zouden moeten worden gesteld **van personen zonder enige uitkering**, zodat zij toegang tot sociale bescherming zouden hebben. Op dit punt is er naar onze mening een lacune in de bestaande voorzieningen voor personen zonder werk, zonder werkloosheidsuitkering en zonder toegang tot het OCMW en de artikels 60 (bijvoorbeeld omdat hun echtgenoot werkt).

Dit moet gebeuren **binnen het kader van een bestaand paritair comité** (bijv. dat van de sociale inschakelingseconomie) met inachtneming van de overeenkomstige

barema's: een nieuw sub-statuut creëren is uit den boze!

Een syndicale bescherming is eveneens onontbeerlijk. Actiris zou kunnen voorzien in de middelen om deze te bevorderen. Ook zou deze voorziening binnen het kader van bestaande verenigingen en regelgevingen moeten worden georganiseerd, in plaats van deze van a tot z op te bouwen.

Tot slot zou er moeten worden **nagedacht over de duur en de rechtvaardiging van de subsidie** ten aanzien van het algemeen en collectief belang van de ontwikkelde activiteit.

© Pixabay

¹ Gesubsidieerde contractueel.

“De huidige uitdagingen van het telewerk”

Met Benoît Caufriez

Benoît Caufriez

Benoît Caufriez is Directeur bij Acerta Consult Wallonie-Bruxelles.

Brupartners: Hoe hebben werknemers in het algemeen het verplichte, of op zijn minst aanbevolen, gebruik van telewerk ervaren dat sinds maart 2020 is ingevoerd?

Benoît Caufriez: Telewerk werd door sommigen al toegepast, maar op een vrij beperkte schaal. Vanaf maart 2020 en afhankelijk van hun sector (zie figuur 1) werden velen ertoe verplicht om thuis te blijven en om een **plotseling en gedwongen telewerk** te combineren, soms in zeer moeilijke omstandigheden (ongeschikte werkplekken, kinderopvang, gebrek aan sociale contacten, enz.).

In het algemeen was deze lockdown ingewikkelder voor werknemers die in de stad wonen, vaak in een appartement zonder balkon of terras, dan voor werknemers die op het platteland wonen en van een grote tuin kunnen genieten.

Vervolgens is telewerk steeds gebruikelijker geworden. Het is nu een deel van onze dagelijkse gewoonten geworden.

Niettemin hebben de Belgische werknemers sterk geleden onder het sociale isolement dat het gevolg was van het verplichte telewerk, en heeft hun welzijn eronder geleden. Het hybride model van werken (deels thuis, deels op kantoor) biedt veel voordelen en wordt in de meeste ondernemingen nog steeds toegepast.

Brupartners: Wat zijn de positieve en negatieve gevolgen van telewerk? Waarom is het noodzakelijk dat een onderneming haar personeelsstrategie aanpast?

Benoît Caufriez: Uit onze enquête van maart 2021 blijkt dat thuiswerk nu een manier van leven is geworden (zie figuur 2).

Zodra de gezondheidstoestand het toelaat, zegt 47% van de werknemers in deeltijd naar kantoor te willen terugkeren, terwijl 53% dat niet zou willen. Ook blijkt dat 61,5% van de werkgevers hun werknemers zou toestaan om minstens 2 dagen per week thuis te werken als hun functie dat toelaat. Kaderleden en bedienden zullen aldus gemiddeld 3,2 dagen per week kunnen telewerken. Voor de meeste arbeiders (70,7%) is volgens het bedrijfsleven telewerk gewoon niet haalbaar.

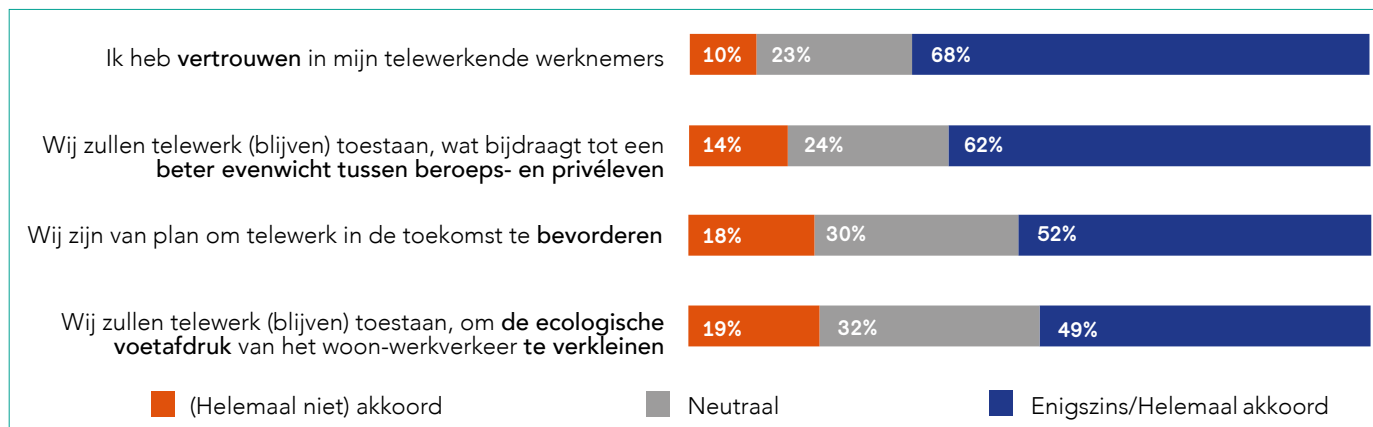
Daarnaast heeft de gezins- of beroepssituatie geleid tot een verschillende waardering van de flexibiliteit die telewerk biedt.

Voor sommigen zijn de nadelen van telewerk talrijk: moeilijke werkomstandigheden, isolement met gevolgen voor het geestelijk welzijn, verlies van sociale cohesie, gebrek aan samenwerking in teamverband, ontwikkeling van nieuwe vaardigheden, enz.

Voor anderen heeft deze pandemie de voordelen van deze vorm van werken

	Vóór de lockdown geen aanbevelingen van de overheid inzake telewerk	Tijdens de lockdown telewerk aanbevolen en/of verplicht	Na de lockdown telewerk aanbevolen	Evolutie van het telewerk tijdens vs vóór de lockdown	Evolutie van het telewerk na vs vóór de lockdown
Diensten	36,9%	64,6%	52,2%	+74,9%	+41,3%
Financiële sector	50,2%	83,4%	76,4%	+66,1%	+52,2%
Handel	2,2%	17,9%	12,8%	+712,5%	+481,3%
Nijverheid	9,1%	21,3%	16,6%	+132,5%	+81,4%
Overheid	54,5%	88,8%	78,0%	+62,9%	+43,1%
Social-profitsector	27,2%	51,0%	43,5%	+87,5%	+59,8%
Overige	37,9%	67,6%	52,9%	+78,4%	+39,6%
Alle sectoren	27,4%	50,5%	41,5%	+84,4%	+51,4%

Figuur 1: Telewerk/thuiswerk, % werknemers dat mag telewerken vóór, tijdens en na de lockdown als gevolg van het coronavirus (oktober 2020)

Figuur 2: Waardering van thuiswerk door werkgevers (en werknemers) (april 2021)

aan het licht gebracht: meer autonomie, minder controle, beter evenwicht tussen werk en privéleven, hogere productiviteit (zie figuur 3), minder absentieïsme, minder verplaatsingen, enz. Daarnaast dient erop gewezen dat studies hebben aangetoond dat de productiviteit bij telewerk toeneemt, maar vanaf 2 dagen telewerk per week stilaan afneemt.

Voor de meesten heeft thuiswerk dus een beter evenwicht tussen werk en privéleven mogelijk gemaakt, maar sommigen vinden het niettemin ingewikkeld om beide sferen te scheiden, wat een werkoverlast kan veroorzaken en het risico van een burn-out kan verhogen¹.

Aangezien het om maatwerk gaat, zal het van groot belang zijn om duidelijke afspraken en een thuiswerkbeleid vast te stellen.

Brupartners: Hoe zou een "hybride telewerk"-model eruit zien? Hoe moet dit georganiseerd worden? Waarom wordt het als een oplossing voor de werkorganisatie in het post-COVID-19-tijdperk beschouwd?

Benoît Caufriez: Telewerk in zijn hybride vorm (bijv. 2-3 dagen per week) moet een keuze van de werknemer zijn en zeker niet aan iedereen worden opgelegd. Aangezien deze manier van telewerk de voordelen van telewerk met zich meebrengt zonder de nadelen

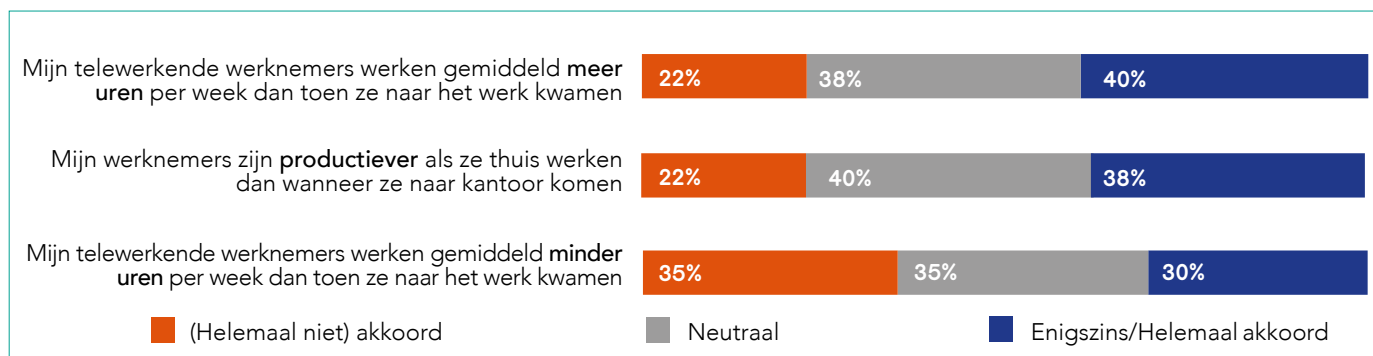
ervan, is het van belang dat de organisatie ervan met duidelijke afspraken wordt doordacht: soort werk, doel van de activiteit, mate van gewenste interactie of persoonlijke voorkeuren van de werknemers. Vanuit juridisch oogpunt is hybride telewerk een vorm van structureel werk waarvoor ook

bepaalde regels gelden (perioden van beschikbaarheid, uurroosters, enz.).

Organisaties moeten de mogelijkheden van telewerk formeel vastleggen in onderhandelde collectieve overeenkomsten en hun werknemers toelaten om onder goede omstandigheden thuis te werken. Teams moeten bepalen welke gezamenlijke activiteiten een toegevoegde waarde bieden en hoe zij zich dienovereenkomstig willen organiseren. Tot slot moet het management ook de sociale banden in stand houden, die borg staan voor prestaties op lange termijn.

Volgens onze enquête geven ondernemingen aan dat kantoorruimte ook na de gezondheids crisis een belangrijke rol zal blijven spelen. 53,3% van de werkgevers verklaart in de toekomst evenveel of zelfs meer kantoorruimte nodig te zullen hebben, terwijl 15% ervan overtuigd is geen kantoorruimte meer te zullen moeten gebruiken.

“ Voor de meesten heeft thuiswerk een beter evenwicht tussen werk en privéleven mogelijk gemaakt, maar sommigen vinden het niettemin moeilijk om beide sferen te scheiden ”

Figuur 3: Beoordeling door werkgevers van de productiviteit van telewerk (april 2021)

¹ Professionele uitputting.

Curieuzenair BXL, het grootste burgeronderzoek naar de luchtkwaliteit in Brussel

Het grootste burgeronderzoek ooit
naar luchtkwaliteit in Brussel

Geïnspireerd door het burgeronderzoek "Curieuzeneuzen" dat in Vlaanderen is opgezet, is Curieuzenair BXL een initiatief van het Brussels Clean Air Partnership. Het doel is om de **kwaliteit van de lucht** in de hoofdstad **te meten** om zo de invloed ervan op onze gezondheid te beoordelen en vooral om de Brusselaars en de politieke besluitvormers bewust te maken van dit probleem.

Dit project is zeer ambitieus, gezien dit **het grootste en meest gedetailleerde burgeronderzoek is dat ooit naar de luchtkwaliteit in Brussel is uitgevoerd**. Burgers, particulieren, verenigingen, scholen en bedrijven die aan het onderzoek deelnemen, krijgen namelijk een kit waarmee ze gedurende 4 weken (van 25 september tot 23 oktober 2021) op 3.000 verschillende plaatsen in de hoofdstad metingen van het stikstofdioxidegehalte (NO₂) kunnen verrichten.

Brupartners en de Raad voor het Leefmilieu werden **geselecteerd** om aan dit onderzoek deel te nemen. Hun kantoren zullen dan ook als meetpunten in de luchtkwaliteitskaart van het Brussels Gewest worden opgenomen.

Meer informatie over het project en het Brussels Clean Air Partnership is beschikbaar op de website www.curieuzenair.brussels.

© Curieuzenair BXL

© Le Soir

Brusafe, de nieuwe School voor Veiligheids-, Preventie- en Hulpverleningsberoepen

Op 5 mei jongstleden heeft de Regering **Brusafe** ingehuldigd, de nieuwe gewestelijke School voor Veiligheids-, Preventie- en Hulpverleningsberoepen.

Brusafe werd met name opgericht om de Gewestelijke en Intercommunale Politie school, het Opleidingscentrum van de Brandweer Brussel, het Opleidingsinstituut voor dringende medische hulpverlening en de afdeling preventie en veiligheid van de Gewestelijke School voor Openbaar Bestuur op één plaats samen te brengen.

Door al deze structuren te verenigen, wil de Regering van Brusafe inderdaad één enkel **toegangspunt** maken voor de opleiding en aanwerving van Brusselaars die een beroep in veiligheid, preventie en hulpverlening willen uitoefenen.

Voortaan zullen aspirant-politieagenten, -brandweerlieden, -hulpverleners-ambulanciers, -ordehandhavers en anderen kunnen beschikken over een aantal nieuwe infrastructures, die zijn bijeengebracht in één gebouw dat in Haren op een terrein van 2,5 hectare is gelegen:

- 35 klaslokalen;
- Een rijnsimulator van een politievoertuig;
- Een immersiekamer voor dringende medische hulp;
- Een outdoor oefenplaats;
- enz.

Meer informatie over de Brusafe-school is terug te vinden op de website www.brusafe.brussels.

De Brusselse regering keurt het ontwerp van ordonnantie betreffende Brupartners goed

Op voorstel van Minister-president Rudi Vervoort en van Barbara Trachte, Staatssecretaris voor Economische Transitie, heeft de Brusselse regering in tweede en laatste lezing het ontwerp van ordonnantie betreffende Brupartners aangenomen.

Dit ontwerp van ordonnantie voorziet Brupartners na meer dan 25 jaar van een organieke tekst die beter met zijn werkomgeving van 2021 overeenstemt. Met deze tekst kunnen bovendien twee belangrijke elementen van de algemene beleidsverklaring worden verwezenlijkt:

1. De tekst verankert in een ordonnantie het beginsel van de gedeelde prioriteiten, wat toelaat om de bemerkingen van de sociale gesprekspartners zo stroomopwaarts mogelijk in aanmerking te nemen en om het beleid van het Gewest op gezamenlijke wijze uit te werken.
2. Hij verankert tevens de mogelijkheid voor het Secretariaat van Brupartners

om de coördinatie van de verschillende adviesorganen van het Brussels gewest te verzekeren. Het betreft een belangrijke stap die zal toelaten om aan de werking van de adviesorganen een professioneel karakter te verschaffen en om tot een rationalisatie ervan over te gaan.

Deze tekst bevestigt tenslotte de mogelijkheid voor Brupartners om – op eigen initiatief of op vraag van een lid van de Regering – adviezen over gemeenschapsmateries uit te brengen, meer bepaald over deze waarvoor de Brusselse gemeenschapscommissies bevoegd zijn.

Dit ontwerp van ordonnantie maakt het dan ook mogelijk om de historische banden tussen de Brusselse regering en de sociale gesprekspartners verder aan te halen.

Jaarverslagen 2020

Brupartners heeft onlangs zijn **jaarverslag 2020** gepubliceerd.

Hierin vindt u een overzicht van alle werkzaamheden die de Brusselse sociale partners het afgelopen jaar hebben verricht. In 2020 hebben de sociale partners maar liefst **56 adviezen** en **5 initiatiefadviezen** uitgebracht.

Ontdek ook het **jaarverslag 2020** van de Raad voor het Leefmilieu voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Na een periode van inactiviteit aan het begin van het jaar, is de Raad voor het Leefmilieu voor het Brussels

Hoofdstedelijk Gewest (RLBHG) met zijn werken doorgedaan. Dankzij de aanstelling van een nieuwe Voorzitter, 2 nieuwe attachés bij het Secretariaat en 62 leden werden 14 adviesaanvragen behandeld en goedgekeurd.

 Raadpleeg het jaarverslag 2020 van de RLBHG op www.rlbhg.brussels, onder het tabblad "De Raad voor het Leefmilieu", "Publicaties", "Jaarverslagen".

 Het jaarverslag 2020 van Brupartners is beschikbaar op www.brupartners.brussels, onder het tabblad "Publicaties", "Jaarverslag".

September 2021 – nr. 35

Periodieke publicatie van Brupartners

BRUPARTNERS

Bischoffsheimlaan 26
1000 Brussel
02/205.68.68
www.brupartners.brussels
brupartners@brupartners.brussels

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER:

Caroline Vinckenbosch

LAY-OUT:

Ideology – Schaarbeek

DRUK:

DB Group – Anderlecht

ROUTAGE:

Trinôme - Schaarbeek

ILLUSTRATIES:

Omslag: Shutterstock
In de kijker: Pixabay
Dossier: Pixabay, Shutterstock
Focus: EcoRes, Leefmilieu Brussel, Pixabay, space&matter, Synergie Montréal, Universiteit van Amsterdam
Debatten/Webinars: Acerta Consult Wallonie-Bruxelles, Bassin EFE Hainaut Sud, Pixabay, Stefan Dooreman
Nieuws in het kort: Curieuzenair BXL, Le Soir
Publicaties: RLBHG

REDACTIECOMITÉ:

In de kijker: Siham Chaouch, Coralie Waeyenbergh
Dossier: Alexis Gérard, Julie Millan
Focus: Siham Chaouch, Coralie Waeyenbergh
Debatten/Webinars: Siham Chaouch, Coralie Waeyenbergh
De Adviezen van Brupartners, Nieuws in het kort en Publicaties: Siham Chaouch, Coralie Waeyenbergh
Vertaling: Rik Duynslager, Eric Vanderheyden

DANK AAN:

Benoît Caufriez, Julien Dumont, Mendel Giezen, Yves Martens, Melissa Stoia en Paul Timmermans voor de toegestane interviews.